

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Iva Štulířová

**Činnost notáře v dědickém řízení na praktických případech
z olomoucké notářské praxe v letech 1946 – 1954**

Diplomová práce

Olomouc

2011

Já, níže podepsaná Iva Štulířová, autorka diplomové práce na téma „Činnost notáře v dědickém řízení na praktických případech z olomoucké notářské praxe v letech 1946 – 1954“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb. správci

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47,
Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **”Činnost notáře v dědickém řízení na praktických případech z olomoucké notářské praxe v letech 1946 – 1954,,** vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 16. března 2011.

.....

Poděkování

*Tímto bych ráda poděkovala **Prof. PhDr. Marii Marečkové, DrSc.** za její odborné vedení, cenné připomínky a rady.*

*Ráda bych taktéž poděkovala **JUDr. Kamile Bubelové, Ph.D.** za její vstřícnost, spolupráci a také za to, že mě přivedla k tomuto tématu.*

Obsah

Úvod.....	5
1. Notářství v letech 1871 – 1945, vývoj, právní úprava	7
1.1. Vývoj notářství v letech 1871 – 1918.....	7
1.2. Právní úprava – zákon č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.....	8
1.2.1. Notář a notářský úřad, správa notářství	8
1.2.2. Notářská činnost	9
1.2.3. Notářské archivy	12
1.2.4. Dozor a disciplinární řízení proti notářům	12
1.2.5. Notářské poplatky.....	13
1.3. Vývoj notářství za první republiky.....	14
1.4. Úpadek notářství v době protektorátu a notářství v prvních poválečných letech.....	16
2. Notář jako soudní komisař v dědickém řízení v letech 1946 – 1948	17
2.1. Hlava XIII. notářského řádu z roku 1855.....	17
2.2. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský	18
2.3. Císařský patent č. 208/1854 ř. z., zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech	20
3. Rozbor příkladu č. 1 z olomoucké notářské praxe	21
3.1. Obsah spisu.....	21
3.2. Přípravné řízení	21
3.2.1. Úmrtní zápis.....	22
3.2.2. Vyhledávání závěti a její prohlášení.....	23
3.2.3. Závěť, její náležitosti a forma.....	24
3.2.4. Určení notáře k projednání pozůstalosti.....	27
3.3. Vlastní pozůstalostní řízení	28
3.3.1. Protokol č. 1 o projednání pozůstalosti – zjišťování majetku, dluhů a okruhu dědiců	29
3.3.2. Soupis.....	30
3.3.3. První dědická třída	31
3.3.4. Protokol č. 2 o projednání pozůstalosti – návrh na odevzdací listinu.....	32
3.3.5. Odevzdání a rozdělení dědictví.....	34
4. Příklad č. 2 z olomoucké notářské praxe	36
4.1. Dědická smlouva a vzájemná závěť	36

4.2. Závěť D. J.	38
5. Notářství v letech 1949 – 1954	39
5.1. Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství	40
5.2. Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství	41
6. Postavení notáře v dědickém řízení v letech 1949 – 1954 v Olomouci	44
6.1. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.....	44
6.2. Zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád	45
7. Rozbor příkladu č. 3 z olomoucké notářské praxe	46
7.1. Obsah spisu	46
7.2. Zahájení řízení.....	46
7.3. Předběžné šetření.....	47
7.4. Projednávání dědictví v užším smyslu	48
7.4.1. Zjišťování okruhu dědiců.....	48
7.4.2. Soupis.....	49
7.4.3. Zákonní dědicové	50
7.4.4. Dohoda o rozdělení dědictví	51
7.4.5. Potvrzení o nabytí dědictví	51
8. Rozbor příkladu č. 4 z olomoucké notářské praxe	53
8.1. Obsah spisu, seznámení s případem	53
8.2. Závěť zůstavitele a její náležitosti	53
8.3. Projednání dědictví státním notářem	55
Závěr	56
Shrnutí (Summary)	59
Seznam klíčových slov (Keywords).....	61
Použitá literatura	62
Přílohy	66

Úvod

V rámci mého studia na Právnické fakultě v Olomouci, kdy jsem procházela právem občanským a civilním procesem, současně i v rámci právních dějin a volitelného předmětu notářství, mi začala být oblast dědického řízení a činnost v něm vystupujícího notáře bližší a bližší. Zjistila jsem, že mě tato oblast zaujala natolik, že bych se jí chtěla věnovat nejen ve své kvalifikační práci, ale také bych si přála, abych se tímto směrem mohla jednou ubírat i ve svém profesním životě.

Smrt člověka je skutečností, která je nezávislá na lidské vůli, je zcela jisté, že nastane, ale okamžik kdy nastane, je nejistý. Některá práva a povinnosti, které člověk za života měl, zanikají jeho smrtí. U některých pak nastupuje institut dědění – přechod určitých práv a povinností na jinou osobu. Tato problematika bezpochyby provází lidstvo od jeho počátku a bude provázet až do jeho samotného konce.

Osoba, která podle naší současné právní úpravy projednává dědictví, je označována za soudního komisaře. Je jím notář, pověřený soudem a jeho úkony se považují za úkony soudu. Nebylo tomu však vždy, notářství si prošlo ne zrovna klidným vývojem, než se upevnilo v podobu, jakou známe dnes a troufám si tvrdit, že ani tato varianta není konečná.

Ve své práci se vrátím do minulosti a zaměřím se na činnost notáře v dědickém řízení v letech 1946 – 1954 a na změny právní úpravy jeho postavení a činnosti. Ke své práci užiji praktické příklady ze spisů, které mi poskytl Okresní archiv Olomouc a které budou hlavním pramenným materiálem.

Hlavním cílem této práce bude vystihnout právě na těchto užitých praktických případech odlišnosti v činnosti notáře v dědickém řízení podle jednotlivých právních úprav v oblasti hmotného práva občanského, civilního procesu a notářských řádů a věnovat se některým vybraným institutům.

Má práce je složena z osmi částí. V první kapitole se budu věnovat vývoji notářství od roku 1871 do roku 1945. Rok 1871 byl zvolen proto, že v tomto roce byl vydán notářský řád, který platil na našem území až do roku 1949 a při rozboru daných příkladů ho budu využívat. Prostřednictvím vývoje bych chtěla institut notářství přiblížit a charakterizovat. Z notářského řádu se zaměřím na úpravu osoby notáře a jeho činnosti a také na notářský úřad. V této kapitole dále zmíním období první republiky a období druhé světové války.

V další části se zaměřím na roky 1946 – 1948 a vyberu konkrétní právní úpravu vztahující se k činnosti notáře jako soudního komisaře.

Do následujících dvou kapitol jsem zvolila dva případy z olomoucké notářské praxe z výše uvedených let. Jako první jsem vybrala rozsáhlejší případ, na kterém bych chtěla popsat celý průběh dědického řízení a zaměřit se na problematiku z hmotného práva občanského, která se zde vyskytuje. Druhý příklad jsem vybrala z toho důvodu, že se zde objevuje dědická smlouva jako dědický titul, který se v ostatních případech, které mi archiv poskytl, příliš nevyskytoval.

V páté části své práce se budu věnovat změně právní úpravy notářství. Zaměřím se na notářský řád z roku 1949 a z roku 1951, kterým bylo na našem území zavedeno státní notářství. Šestou kapitolu pak vyhražuji pro novou hmotně právní a procesně právní úpravu dědictví a činnost notáře podle těchto pramenů.

Poslední dvě kapitoly budou opět věnovány praktickým příkladům, ve kterých se odráží nová hmotně právní a procesně právní úprava. První vybraný případ bude opět rozsáhlejší a bude mít za úkol popsat průběh dědického řízení. K druhému případu se vztahuje notářský řád z roku 1951, kterým bylo zavedeno státní notářství a podle kterého mohl notář z pověření soudu, činit veškerá rozhodnutí sám.

Co se týká dostupnosti odborné literatury této doby, je velice málo literárních děl vztahujících se k této problematice a je velice obtížné je dohledat. Bohužel se mi nepodařilo sehnat publikace Pozůstalosti a notářství od autorů Antimonov, Šlifer, Gerson a Vybrané otázky notářské praxe od autorů Bébr, Mikeš, Černohubý. Přes veškerou snahu jsem taktéž nesehnala Šedivovo Notářství dle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec. Při zpracování této práce proto budu hlavně vycházet z pramenných materiálů z Okresního archivu Olomouc, z právních předpisů, odborných článků a judikatury.

1. Notářství v letech 1871 – 1945, vývoj, právní úprava

V této kapitole bych ráda nastínila historický vývoj notářství. Notářství patří bezpochyby k nejstarším právnickým profesím, jeho kořeny sahají až do římského práva¹. Náplní mé práce ovšem není podrobně se zabývat celými dějinami notářství, proto jsem zvolila až rok 1871, ve kterém byl vydán notářský řád, který platil až do roku 1949.

1.1. Vývoj notářství v letech 1871 – 1918

Rok 1871 je v historii notářství považován za přelomový a stěžejní. Notářský řád č. 94/1855, byl příslušníky notářského stavu ostře kritizován. Notáři té doby požadovali především samostatnost veřejného úřadu notářského, rozšíření pravomocí, důstojnější postavení, dostatek finančních prostředků pro slušnou obživu. Podmínkou vykonatelnosti a platnosti určitých jednání měla být účast notáře při těchto jednáních. Zastáncem nového notářského řádu byl v našich zemích např. Jaroslav Rilke, který založil Jednotu notářů v království českém, Štěpán Ferdinand Hirsch, který byl členem výboru Pražské notářské komory a Spolku c.k. notářů v Čechách, nebo Václav Bělský, který založil Spolek pro vdovy a sirotky notářů v království Českém.²

Notáři nakonec svých požadavků dosáhli a to již ve zmiňovaném velmi kvalitním notářském řádu z roku 1871, který si prošel složitým přijímacím procesem a spatřil světlo světa dne 25. července 1871. Jednalo se bezpochyby o velice kvalitní zákon, který obsahuje úpravu, ze které vyšla úprava i našeho současného notářského řádu.

Ovšem, jak plynul čas, ukázala se potřeba novelizace notářského řádu. Návrh novely byl připravován od roku 1910, ten byl ale ze strany notářů kritizován a k jejich radosti nebyl přijat.³ Diskuze o novelizaci přerušila druhá světová válka a rozpad Rakouska-Uherska.

¹ K tomuto viz. SKŘEJPEK, Michal. Notáři a notářství v antickém Římě I. In *Ad notam*, 2009, roč. 15, č. 6, s. 228. a SKŘEJPEK, Michal. Notáři a notářství v antickém Římě II. In *Ad notam*, 2010, roč. 16, č. 1, s. 36.

² JINDŘICH, Miloslav. Notářství v českých zemích do roku 1949. In *Ad notam*, 2003, roč. 9, jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 8 - 9.

³ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace a činnost notářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 8.

1.2. Právní úprava – zákon č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský

Notářský řád vstoupil v platnost 01. 08. 1871, nabyl účinnosti dne 01. 10. 1871. Tento zákon zrušil předcházející právní úpravu notářství. V platnosti zůstala nařízení uvedená v čl. II. řádu, jednalo se o hlavu XIII. notářského řádu z roku 1855, která upravovala pověření notářů jako soudních komisařů. Této úpravě se budu věnovat ještě v další části mé práce.

S notářským řádem byl vyhlášen i zákon č. 76/1871 ř. z., o tom, ku kterým jednáním právním potřebí spisu notářského. Zde bylo uvedeno, u kterých právních jednání se vyžadovala forma notářského zápisu. Jednalo se o smlouvy svatební, smlouvy trhové, směnné, o důchod doživotní a o zápůjčku, učiněné mezi manžely, a přiznání se ke dluhu, kteréž učiní jeden manžel druhému, potvrzení, že manželka obdržela věno, i když bylo potvrzení vydáno někomu jinému, nežli manželce, smlouvy o dání, když věc skutečně se neodevzdá, všeliké listiny o jednáních právních mezi živými, které dělají slepí, nebo které dělají hluší, jenž neumí čísti, aneb němí, jenž neumí psáti, když tyto osoby jednání právní svou osobou uzavírají.⁴

Nyní se budu věnovat jednotlivým ustanovením notářského řádu, vybrala jsem pouze nejdůležitější ustanovení, která jsou pro daný zákon stěžejní a také ty, které se dotýkají tématu mé práce.

1.2.1. Notář a notářský úřad, správa notářství

Notáři jmenovaní před účinností tohoto řádu zůstávali nadále ve svých úřadech. Tento řád byl postaven na principu numerus clausus, tedy počet notářských úřadů byl omezen. Nejednalo se o státního zaměstnance, jednalo se přitom o úředníka, na kterého stát přenáší určité kompetence.⁵

Notářem mohla být osoba, která splňovala následující podmínky: požadavek sídla⁶, stáří 24 let, bezúhonnost, plnou způsobilost k právním úkonům, dokončená studia věd právních a státních, zkoušku notářskou, advokátní nebo soudní⁷, čtyřletá praxe, z toho alespoň dva roky u notáře. Výkon notářství byl neslučitelný s výkonem

⁴ § 1 zák. č. 76/1871 ř. z., o tom, ku kterým jednáním právním potřebí spisu notářského.

⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace a činnost notářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 8 - 9.

⁶ Po recepci do české právní úpravy změněn na československou státní příslušnost.

⁷ To neplatilo naopak, notářská zkouška nebyla uznávána u advokátů a soudců.

advokacie a soudnictví a stejně tak s výkonem jiného placeného státního úřadu, notář mohl nad rámec své činnosti vykonávat úřad učitelství.⁸

Notář mohl vykonávat svůj úřad po celém okrsku sborového soudu první stolice, pro který byl jmenován. Notáři, kteří měli své sídlo u stejného soudu, tvořili sbor notářů. Jedna notářská komora byla vytvořena vždy pro okrsek každého sborového soudu první stolice, pro který bylo zřízeno alespoň 15 notářských úřadů.⁹ V menších obvodech vykonávaly práce příkázané komoře sborové soudy. Pokud v jednom okrsku bylo méně jak 15 míst, mohl ministr spravedlnosti na návrh notářských sborů rozhodnout o sloučení okrsků, tak se vytvořil jeden notářský sbor a jedna komora. Pokud se o sloučení notářský sbor usnesl jednomyslně, musel tomuto návrhu ministr vyhovět.¹⁰

Notářskou komoru tvořil prezident a čtyři nebo šest členů, záleželo na velikosti sboru. Z daného sboru byli voleni notáři na tříleté období. Prezident předsedal také sboru notářů. Notářská komora vykonávala dozor nad činností notářů, byla zprostředkovatelem při nedorozuměních mezi notáři nebo mezi notáři a soukromými osobami, rozhodovala o stížnostech, svolávala sbor notářů, vypisovala konkurzy atd.¹¹

Notáře jmenoval ministr spravedlnosti na základě výsledků konkurzu, který vypisovala notářská komora. Nově jmenovaný notář musel před nástupem do úřadu nejprve složit peněžitou záruku, zajistit si pečeť a její schválení a složit přísahu u vrchního soudu zemského nebo u sborového soudu první stolice.¹²

1.2.2. Notářská činnost

Činnost notáře bylo možné rozdělit na činnost veřejnou a činnost soukromou. Veřejnou činnost notáři výslovně přikazoval zákon a tuto činnost nemohla vykonávat žádná jiná osoba. Veřejná činnost se dále dělila na samostatnou a přenesenou. Do samostatné působnosti bylo možné zařadit sepisování posledních vůlí, ověřování opisů a podpisů, sepisování veřejných listin, notářských zápisů, protokolů, osvědčení

⁸ § 6, § 7 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

⁹ V roce 1878 na českém území fungovala komora pražská, mostecko-litoměřická, tábořská, českolipsko-litoměřická, mladoboleslavsko-jičínská, písecko-plzeňská, budějovická, hradecko-chrudimská, chebská, kutnohorská.

¹⁰ JINDŘICH, Miloslav. Notářství v českých zemích do roku 1949. In *Ad notam*, 2003, roč. 9, jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 11.

¹¹ §127, § 128, § 135 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

¹² § 10 – § 15 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

atd. Činnost notáře jako soudního komisaře se označovala jako činnost veřejná přenesená. V rámci soukromé činnosti mohl notář působit jako obhájce v trestních věcech, nebo jako obecný zmocněnec strany ve sporu.¹³

Notářské listiny se sepisovaly v jazyce, který byl v okrsku notáře obvyklý, sepsány měly být zřetelně a bez zkratk, data a částky se psali slovy. Do notářské listiny nesmělo být mezi řádky nic vpisováno, listina musela být označena číslem jednacím.¹⁴

Aby měly notářské spisy povahu veřejných listin, platily zde navíc zvláštní podmínky. Pokud byl notář požádán o sepsání notářského spisu, musel nejprve zjistit, zda jsou účastníci k takovému úkonu způsobilí a oprávnění, jejich prohlášení potom jasně napsal a nahlas přečetl a ujistil se, že se text shoduje s jejich vůlí. Spis notářský mohl být pořízen i o již existující soukromé listině. Notář ověřoval totožnost účastníka prostřednictvím dvou svědků, nebo jiným notářem, anebo tuto osobu sám osobně znal. K úkonu se musel jiný notář nebo dva svědci přibírat v případě, že měl být sepsán notářský zápis o smlouvě dědické nebo posledním pořízení, také pokud některý z účastníků neuměl psát, neznal jazyk, ve kterém měla být listina sepsána, byl slepý, hluchý, němý. Svědek musel být nejméně dvacetiletý muž, musel rozumět jazyku, ve kterém je spis psán, alespoň jeden z nich musel umět číst a psát. Svědkem pak nemohla být osoba, která pro fyzické i psychické vlastnosti nebyla schopna svědčit, personál notářské kanceláře, osoba, které ze spisu plynula nějaká výhoda, nebo je ve spisu jmenovaná. Každý spis musel obsahovat místo a datum, označení notáře, označení stran, svědků, tlumočnicků, potvrzení o tom, že notář strany zná, nebo že jejich totožnost mu byla potvrzena, obsah jednání, muselo zde být uvedeno, že byl spis stranám přečten a že text byl projevem jejich vůle, podpis stran, svědků, tlumočnicků, pokud některá z těchto osob psát neuměla, postačil otisk ruky a připsání jeho jména jinou osobou, spis byl zakončen podpisem notáře a pečeti.¹⁵

Pokud se spis notářský sepisoval se slepou osobou, svědkové museli být přítomni u prohlášení vůle stran o tom, co má být zaznamenáno, při čtení obsahu spisu, při podpisu. Pokud se spis sepisoval s osobou hluchou, platily stejné

¹³ RUBEŠ, Josef, TOLAR, Jan. Notářský řád a předpisy s ním související platné v zemi České a Moravské. 1. vydání. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1948, s. 14. (§ 1 notářského řádu).

¹⁴ § 43, § 44 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

¹⁵ § 52 – § 57, § 68 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

podmínky jako pro slepce. Navíc, pokud tato osoba uměla číst, měla si sama obsah přečíst a vyslovit, že s ním souhlasí, pokud neuměla číst, musela být přibrána další osoba, která rozuměla jeho znakové řeči. U osoby němé nebo hluchoněmé platilo výše uvedené stejně, pokud tato osoba uměla navíc číst a psát, měla si obsah spisu sama přečíst a napsat, že s ním souhlasí. Pokud měl být spis sepsán v neobvyklém jazyce, některá ze stran jazyk neznala, nebo svědek neznal jazyk, měl být přibrán tlumočník.¹⁶

Za přítomnosti dvou notářů nebo jednoho notáře a dvou svědků bylo možné učinit ústně poslední pořízení, nebo jej notáři napsané odevzdat. Takové pořízení mělo stejnou hodnotu jako poslední pořízení učiněné před soudem. Pokud mělo pořízení obsahovat nejasná nebo dvousmyslná ustanovení, bylo na notáři, aby osobu, která pořízení činila, řádně poučil o následcích takových ustanovení. Stejně jako u spisů notářských platili speciální podmínky u zůstavitele, který byl slepý, hluchý, němý, nebo hluchoněmý, anebo nebyl znalý jazyka, ve kterém byl úkon činěn. Poslední pořízení k notáři donesené i u notáře pořízené je možné odvolat, odvolání notář poznamená v prvním případě na pořízení samém a v druhém případě na původním protokolu.¹⁷

Jakmile se notář dozví, že zemřela osoba, která poslední pořízení u notáře učinila, nebo listinu s posledním pořízením k notáři donesla, je povinen odevzdat toto pořízení soudu, který je příslušný k projednání pozůstalosti, soud sepíše protokol a prohlásí, že toto pořízení je poslední vůlí, notář učiní opis pořízení, originál pak zůstává u soudu.¹⁸

Tímto notářským řádem se rozšířila i osvědčovací činnost notáře. Notáři tak osvědčovali shodnost opisu s originální listinou, správnost překladu, pravost podpisu, datum předložení listiny, osvědčení o tom, že určitá osoba žije, osvědčení usnesení na valných hromadách spolků, o tom, že něčí prohlášení bylo uvedeno ve známost, o protestech směnek a kupeckých papírů, osvědčování skutečných příběhů. Pokud byly všechny podmínky uvedené v § 70 – 90 řádu splněny, měla tato osvědčení podobu veřejných listin.¹⁹

K notářské činnosti patřilo také přijímání listin, peněz, cenných papírů do úschovy. Pokud notář přijímal listinu do úschovy, musel o tomto sepsat protokol, ve

¹⁶ § 59 – § 65 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

¹⁷ § 70 – § 75 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

¹⁸ § 111 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

¹⁹ § 76 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

kterém uvedl: jméno, příjmení, stav, bydliště toho kdo listinu odevzdal, o jakou listinu se jedná a komu má být vydána. Pokud notář nezná osobně osobu, které má listinu vydat, je zapotřebí pozvat k potvrzení totožnosti této osoby dva svědky.²⁰

1.2.3. Notářské archivy

Po notáři, který zemřel, nebo který přestal vykonávat svůj úřad v daném obvodu, byly listiny a pečeti uchovávány v notářských archivech. Pokud nebylo notářského archivu, zastával funkci archivu sborový soud první stolice. Při každém zřízeném archivu, byl ustanoven jeden ředitel, a pokud bylo potřeba, napomáhal mu jeden pomocník. Oba jmenoval ministr spravedlnosti. Pouze ředitel archivu byl oprávněn ze spisů v archivu uložených vydávat opisy, snímky, výňatky, dávat povolení k nahlédnutí nebo vydávat věci z úschovy.²¹

Pokud byl notář přeložen do úřadu, pro který byl zřízený stejný notářský archiv, mohl mu sborový soud první stolice povolit, aby si spisy přenesl do nového sídla. K převzetí spisů vysílala notářská komora jednoho svého člena, který spisy prozkoumal. Notářská komora pak spisy odevzdala do notářského archivu. Pokud některé spisy nebo listiny z nich chybějí, notář nebo zástupci jeho pozůstalosti, jsou povinni je doplnit.²²

1.2.4. Dozor a disciplinární řízení proti notářům

Na činnost notáře dohlížela na jedné straně notářská komora, na druhé straně podléhali notáři doзору sborových soudů první stolice, vrchních zemských soudů a nejvyšší dozor vykonával ministr spravedlnosti. Notářská komora kontrolovala spisy notářů ve svém obvodu, pokud ve spisu našla menší nedostatky, notáře o tom informovala, pokud však nedostatky byly větší, podávala komora zprávu vrchnímu soudu zemskému. Pokud se notář zachoval tak, že jeho chování bylo na újmu cti a důstojnosti stavu, byl stíhán pořádkovými tresty komory. Jednalo se o připomenutí povinnosti stavu a o písemnou důtku. Dopustil-li se notář povinností, jež vyplývaly z notářského řádu, a jeho chování bylo tak závažné, že narušil čest a důstojnost stavu, byl pak stíhán tresty disciplinárními. Disciplinárním trestem byla písemná

²⁰ § 105, § 106 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

²¹ § 143, § 144, § 149, § 152 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

²² § 146, § 147, § 148 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

výtka, peněžitá pokuta, pozastavení výkonu úřadu až na jeden rok, sesazení z úřadu. Disciplinární tresty ukládal vrchní zemský soud v řízení podle zvláštního zákona.²³

1.2.5. Notářské poplatky

Poplatky notářů jako soudních komisařů byly upraveny předchozím notářským řádem z roku 1855.²⁴ V roce 1919 se Národní shromáždění usneslo na zákonu č. 600/1919, kterým se změnil dosavadní ustanovení o notářských sazbách, kterým se stanovilo, že ministr spravedlnosti vydá nařízením poplatkovou sazbu notářů, jako soudních komisařů. Následující text je psán ve znění novely z roku 1919.

Notáři byli oprávněni za svou úřední činnost vybírat poplatky podle sazeb, které vydal ministr spravedlnosti po konzultaci s notářskými komorami. Jakékoliv úmluvy o vyšších poplatcích byly neplatné. Výjimkou byly práce neobyčejně rozsáhlé, obtížné, časově náročné, pak mohl notář žádat o poplatek vyšší. Za práci v noci, tedy od 19:00 do 8:00, se zvyšuje poplatek o polovinu sazby. Za započaté práce, které nebyly dokončeny bez viny notáře, přísluší notáři přiměřená náhrada. Za zaplacení poplatků ručila osoba, která po notáři žádala provedení úkonu, pokud jich bylo více, ručily tyto osoby společně a nerozdílně. Notář byl oprávněn vybrat poplatky ihned po provedení úkonu. Poplatky notářem účtované musely být poznamenány na původní listině, snímku, opisu, osvědčení, vysvědčení. Pokud osoba, po které notář poplatek požadoval, nesouhlasila s jeho výší, zasahovala notářská komora, pokud ani ta nebyla úspěšná, mohl se notář nebo osoba, která o úkon požádala, obrátit na sborový soud, který poplatek vyměřil.²⁵

Odměnu za práci notáře jako soudního komisaře vyměřoval soud, úmluva mezi notářem a účastníkem řízení byla nepřipustná, i když odměna byla stanovena nižší než ta vyměřená soudem. Naproti tomu byly přípustné úmluvy při výkonu samostatné veřejné činnosti, které stanovily nižší poplatky, než jaké byly stanoveny sazbou.²⁶

²³ Zák. č. 46/1868 ř. z., o vykonání kázně nad soudními úředníky.

²⁴ Císařský patent č. 94/1855 ř. z.

²⁵ § 171 - § 183 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

²⁶ RUBEŠ, Josef, TOLAR, Jan. Notářský řád a předpisy s ním související platné v zemi České a Moravské. 1. vydání. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1948, s. 146. (§ 171 notářského řádu).

1.3. Vývoj notářství za první republiky

Zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, známého spíše pod názvem recepční norma, byl do Československé republiky převzat právní řád Rakousko-Uherské monarchie. Recepce se tak týkala i právní úpravy notářství a na území českých zemí byl přejet notářský řád č. 71/1871 ř. z. Jinak tomu bylo na Slovensku, kde platil zákonný článek z roku 1874, ve znění zákonného článku VII z roku 1866.²⁷

Notáři, kteří působili v monarchii, byli povinni složit přísahu Československé republice a to podle čl. 5 zák. č. 155/1919 Sb., která zněla následovně: "Přisahám, že budu Československé republice vždy věren a vlády její poslušen, že budu veškeré zákony a platná nařízení zachovávat i svůj úřad jako notář podle zákonných ustanovení řádně a svědomitě zastávat."²⁸

V první Československé republice působilo 453 notářských úřadů.²⁹

Krátce po vzniku první republiky čeští notáři vytvořili Spolek notářů československých, členové toho spolku dlouho nezháleli a již na ustavující valné hromadě si tento spolek vytvořil i vlastní periodikum s názvem Stavovské právo. Časopis České právo vycházel až do roku 1947, toto periodikum obsahovalo články jednotlivých notářů, spolkové zprávy, judikaturu, volná místa pro uchazeče o notářský úřad.³⁰

Čeští notáři nebyli recepí práva nadšení, a proto jejich hlavním cílem bylo dosavadní stav pozměnit.³¹

Některé požadavky spolku se tak prosadit podařilo. Bylo to např. zavedení nových notářských pečeti, nebo přenesení práva měnit notářskou sazbu na ministerstvo spravedlnosti a její zvýšení, čehož nebylo dosaženo na dlouho, jelikož v roce 1923 pak došlo opět ke snížení notářské sazby.³²

V prvních poválečných letech se dokonce objevovaly myšlenky, že by notářství mohlo být sloučeno s advokací, nebo dokonce zrušeno³³, naštěstí byly rázně odmítnuty nejen ze strany notářů, ale také ze strany veřejnosti. Požadavkem

²⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Notářství*. 1. vydání. Zlín: Nakladatelství Živa v.o.s., 1994, s. 9.

²⁸ Článek 3. zákona č. 155/1919 Sb., jímž se prozatímně mění ustanovení notářských řádů ze dne 25. července 1871.

²⁹ BALÍK Stanislav. Střípky z historie 2. In *Ad notam*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 34.

³⁰ JINDŘICH, Miloslav. Notářství v českých zemích do roku 1949. In *Ad notam*, 2003, roč. 9, jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 12.

³¹ O tomto dále viz. HORA, Václav. Na prahu nové doby. In *Právník*, 1919, roč. 58, sešit 1, s. 1 – 10.

³² ČULÍK, Jaroslav. Notářstvo v uplynulém desetiletí. In *Ad notam*, 1999, roč. 5, č. 1, s. 12.

³³ O tomto také viz. ČULÍK, Jaroslav. Zrušení notářství. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 2, s. 39.

notářů bylo právě přesné stanovení hranic mezi notářstvím, soudnictvím a advokací. Přičemž žádali, aby notář jako jediný mohl vykonávat činnost osvědčovací a úkony soudního komisaře.³⁴

Za ne dlouho trvajících radost tehdejších notářů může zákon č. 161/1921Sb., kterým se mění některá ustanovení zákonů o soudní příslušnosti a soudním řízení v občanských věcech a o projednání pozůstalosti. V článku IX. pak tento zákon uvádí, že pozůstalostní řízení přísluší notářům jako soudním komisařům namísto soudu. Činnost notáře zde spočívala především v sepisování úmrtních zápisů, zabezpečení pozůstalosti, sepisování a odhadování jmění, přijímání dědických přihlášek, připravování pozůstalostních výkazů. Dědicové měli možnost do 14 dnů od převzetí vyrozumění o úmrtí nebo obsílky oznámit notáři, že si pozůstalost projednají sami, pak museli do 4 týdnů podat soudu písemné projednání pozůstalosti a předepsané výkazy. Za zmínku stojí také odměna notáře, pokud totiž byla hrubá hodnota pozůstalosti nižší než 2.000,-- Kč, byl notář povinen projednat ji bezúplatně, jinak výši určoval a vybíral soud.³⁵ Tento zákon byl zrušen v roce 1923, což u notářů vyvolalo opět zklamání.

Podle zjištění Miloslava Jindřicha čeští notáři marně toužili po vydání nového řádu notářského, snahy se objevovaly již od roku 1919, vládní návrh notářského řádu byl dokončen v roce 1924 a předkládán Pražskou notářskou komorou a Spolkem československých notářů, obsahoval 210 paragrafů, ale nesetkal se s kladnou odezvou. Stejně tak jako další návrh, předložený o 5 let později, ten sice obsahoval některé požadavky notářského stavu, jako např. účast notářských kandidátů v samosprávě, vytvoření čtyř notářských komor, upuštění od skládání notářských kaucí.³⁶ Nového notářského řádu se tak notáři dočkali až v roce 1949, ten ovšem určitě nebyl podle jejich původních prvorepublikových představ.

³⁴ ČULÍK, Jaroslav. O notářství. In *Ad notam*, 1997, roč. 3, č. 5, s. 110.

³⁵ Článek IX. zákona č. 161/1921 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákonů o soudní příslušnosti a soudním řízení v občanských věcech a o projednání pozůstalosti.

³⁶ JINDŘICH, Miloslav. Notářství v českých zemích do roku 1949. In *Ad notam*, 2003, roč. 9, jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 11.

1.4. Úpadek notářství v době protektorátu a notářství v prvních poválečných letech

Jak jinak než dobou úpadku celého právního systému, lze nazvat dobu po nástupu nadvlády Německa na naše území. Všudy přítomná diskriminace Židů se projevila i u stavu notářského.

Na notáře v této době se vztahovalo vládní nařízení č. 136/1940, o právním postavení Židů ve veřejném životě, kde § 7 – § 20 tohoto nařízení upravoval vyloučení Židů z úřadu notářského a dalších právnických profesí. V § 16 je uvedeno, že notáře Židy zbaví ministerstvo spravedlnosti úřadu, a to do 3 měsíců od vyhlášení tohoto nařízení, tedy od 24. 04. 1940, kandidáti Židi budou vyloučeni z notářské praxe.³⁷ Dalším obdobným nařízením, které na výše uvedené navazovalo, bylo vládní nařízení č. 51/1943, o židovských míšencích v povolání notářském. Po skončení druhé světové války bylo navázáno na předchozí právní úpravu.

³⁷ Vládní nařízení č. 136/1940 vlády protektorátu Čech a Moravy o právním postavení Židů ve veřejném životě.

2. Notář jako soudní komisař v dědickém řízení v letech 1946 – 1948

Notář, který v těchto letech vykonával jakoukoli činnost v dědickém řízení, označoval se jako soudní komisař. Výkon činnosti soudního komisaře spočívá v provádění úkonů z pověření soudu. Soud tak přenáší část své agendy na notáře. Za nejvýznamnější a nejnámější činnost z pověření soudu, lze považovat právě činnost notáře v dědickém řízení.

Aby mohl notář vykonávat činnost soudního komisaře v dědickém řízení, musí mít znalost nejenom o předpisech týkajících se notářství, ale musí se orientovat také v hmotněprávní úpravě dědictví a taktéž v úpravě procesněprávní. V následujících kapitolách bych ráda přiblížila, o jaké předpisy se v této době jednalo, samozřejmě, že není v mých silách podrobně se každým z nich zabývat, a proto se budu věnovat jen těm ustanovením, problémům a institutům, které se objeví v některém z vybraných případů z olomoucké praxe.

Jak již bylo uvedeno výše, po recepci rakouského práva platil na našem území zákon č. 75/1871 ř. z., jímž zaveden řád notářský. V platnosti ovšem zůstala hlava XIII. notářského řádu z roku 1855, která upravovala pověření notářů, jako soudních komisařů.

Hmotně právní úprava se řídila císařským patentem č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, známý pod zkratkou ABGB. K tomu je třeba zmínit i další zákony, které se týkají dědického práva a to zákon č. 52/1889 ř. z. a zákon č. 68/1908 čes. z.z., jimiž se zavádějí zvláštní předpisy o dělení dědictví při rolnických usedlostech střední velikosti, zákon č. 139/1947 Sb., o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy.

Procesně právní úprava byla upravena císařským patentem č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

2.1. Hlava XIII. notářského řádu z roku 1855

Notářský řád z roku 1855 obsahoval v hlavě XIII. ustanovení o soudním komisariátu, která platila na našem území až do roku 1950. Podle něho mohl soud uložit notářům, aby zapisovali, že někdo zemřel a provedli jiné úkoly v pozůstalostním řízení potřebné, při nichž nejde o soudní rozhodnutí. Mohli

sepisovat majetek, mohli provádět odhady, provádět soudní prodej movitých věcí v řízeních sporných i nesporných a nemovitých věcí v řízeních nesporných. Notáři muselo být pověřeni soudním komisařem k projednávání pozůstalosti nařízeno písemně, nařízení se mohlo týkat jednoho případu, nebo mohlo platit na všechny případy, které se vyskytnou v rámci jedné obce. Bylo stanoveno, že úkoly soudních komisařů se mají přidělovat spravedlivě a náleží za ně přiměřená odměna. Notář měl o této činnosti vést protokol, který musel mít podstatné náležitosti jako číslo jednací, datum obdržení nařízení k pověření, příčinu, pojmenování, o jaké úřední jednání jde, datum, kdy spis byl předložen soudu.³⁸

2.2. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

Obecný občanský zákoník byl vyhlášen 01. 06. 1811, účinnosti nabyl dne 01. 01. 1812 a platil na našem území do 31. 12. 1950. Ve své práci budu vycházet z Obecného zákoníku občanského, ve znění platném v roce 1946 až 31. 12. 1950. Dědické právo je upraveno v osmé až patnácté hlavě, v § 531 – § 824, ovšem do dědického práva zasahují i další ustanovení tohoto zákona. Nyní bych ráda vybrala některé nejdůležitější termíny a principy dědického práva, které se vyskytují v obecném zákoníku občanském.

Pozůstalost^{39, 40} se po smrti zůstavitele stala tzv. ležící pozůstalostí, dědictví se tedy nenabývalo okamžikem smrti, čekalo se, až dědic podá dědickou přihlášku a uplatní tak dědické právo, jednalo se o tzv. adiční princip.⁴¹

Obecný zákoník občanský rozeznával tři dědické tituly v takovémto pořadí, podle právní síly, dědická smlouva, závěť, zákon. Přičemž všechny tři mohly existovat vedle sebe. Podle těchto dědických titulů rozeznáváme posloupnost testamentární, smluvní, zákonnou. U dědice docházelo k univerzální sukcesi, vstupoval tedy do všech práv a povinností zůstavitele, aniž by činil nějaký právní

³⁸ § 183 – § 193, císařského patentu č. 94/1855.

³⁹ Souhrn práv a závazků zemřelého, pokud se nezakládají na poměrech pouze osobních, nazývá se jeho pozůstalostí, § 531 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁴⁰ O institutu pozůstalosti viz. KOUBA, Václav. Úvaha nad obnovením institutu pozůstalosti. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 4, s. 83.

⁴¹ Výlučné právo ujmouti se držby celé pozůstalosti nebo její poměrné části (např. poloviny, třetiny) nazývá se právem dědickým. Jest to věcné právo, které účinkuje proti každému, kdo by si chtěl osobovat pozůstalost. Komu náleží právo dědické, nazývá se dědicem, a pozůstalost ve vztahu k dědici nazývá se dědictvím, § 531 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

úkon. Byla zde dána také možnost vydědění dětí nebo rodičů, jestliže zde byl důvod předvídaný zákonem.⁴²

V zákoně je upraven také odkaz, tím zůstavitel zanechával po sobě odkazovníkovi jen jedinou věc nebo několik věcí určitého druhu, nebo právo. Pod pojem poslední pořízení bylo možné zařadit testament a dovětek neboli kodícil. Testament neboli závěť obsahovala ustanovení dědiců, kdežto dovětek obsahoval pouze odkaz, příkaz, jmenování poručníka. Pokud byl kodícil sepsán současně s testamentem, nazýval se testamentárním kodícilem, pokud byl napsán zvlášť, nazýval se intestátním.⁴³

Možnost zřeknutí se dědického práva byla upravena následovně: „Kdo může platně nakládati svým právem dědickým, je také oprávněn předem se ho zříci smlouvou se zůstavitelem. K platnosti smlouvy jest třeba notářského spisu nebo zápisu v soudním protokolu. Nebylo-li smluveno nic jiného, působí takové zřeknutí se i vůči potomkům”.⁴⁴

V zákoně byla také úprava akrescence⁴⁵, neboli přirůstajícího podílu jednoho dědice k podílům druhého dědice nebo dědiců.

Můžeme se zde setkat také s obecným a svěřenským náhradnictvím a svěřenstvím, jež bylo ovšem v roce 1924 zrušeno. Obecným náhradnictvím se rozumí to, že každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, povolat jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého, a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradních dědiců. Ten, kdo je povolán v řadě nejbližší, stane se dědicem.⁴⁶ Prostřednictvím svěřenského náhradnictví mohl zůstavitel svému dědici uložit za povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici. V náhradnictví svěřenském obsaženo jest mlčky náhradnictví obecné.⁴⁷

⁴² BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1.vydání. Praha:C.H.Beck, 2001, s. 3-6.

⁴³ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1.vydání. Praha:C.H.Beck, 2001, s. 9.

⁴⁴ § 531 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁴⁵ § 560 – § 563 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁴⁶ § 604 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁴⁷ § 608 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

2.3. Císařský patent č. 208/1854 ř. z., zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech

Císařský patent č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech známý jako nesporný patent byl vyhlášen 09. 08. 1854, účinnosti nabyl 01. 01. 1855 a platil na našem území do 31. 12. 1950. Stejně jako u obecného zákona občanského i u nesporného patentu, budu pracovat se zněním, platným v období let 1946 – 1950. Projednání pozůstalosti je obsaženo v části druhé, § 20 – 180.

O činnosti notářů jako soudních komisařů se tento zákon zmiňuje v ustanovení § 29, ve kterém odkazuje úkony stanovené v § 183 a § 184, notářského řádu č. 94/1855, a mimo to je rozšiřuje také o sepis pozůstalostních výkazů, rozvrhu jmění a činění všech úkonů potřebných pro vydání odevzdací listiny.

K tomuto je třeba zmínit také zákon. č. 100/1931 Sb., zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného, kterým se soudy a notáři museli navíc řídit při projednávání dědictví po osobě, která zemřela v letech 1931 až 1950 a také pokud upravoval záležitosti, které v nesporném patentu obsaženy nebyly. Tento zákon zrušil ustanovení § 1 – 19 nesporného patentu.

3. Rozbor příkladu č. 1 z olomoucké notářské praxe

Jako první příklad jsem ze spisů Okresního archivu v Olomouci vybrala příklad dědického řízení z roku 1947, kde zemřelým byl L. A. z Horky nad Moravou.⁴⁸ Tento první rozbor bude podrobnější, na něm bych ráda popsala průběh dědického řízení spolu s činností notáře jako soudního komisaře v těchto letech. Z dalších příkladů vyberu pak jen nejzajímavější záležitosti.

Dědické řízení můžeme rozdělit na dvě velké fáze, přípravné řízení a vlastní pozůstalostní řízení. V rámci přípravného řízení je sepisován úmrtní zápis, vyhlášováno poslední pořízení a ustanovování případní opatrovníci. Součástí vlastního pozůstalostního řízení je pak podle okolností daného případu vyrozumění a vyzvání dědiců k podání dědické přihlášky, soupis pozůstalosti, svolání věřitelů, odevzdání pozůstalosti, rozdělení dědictví.⁴⁹

3.1. Obsah spisu

První listinou, která se nachází ve spise zemřelého L. A., uloženém v Okresním státním archivu v Olomouci, je úmrtní zápis, následuje zápis soudu o prohlášení posledního pořízení, na který navazuje opis poslední vůle, následuje protokol sepsaný u okresního soudu s manželkou zemřelého, další listinou je zápis sepsaný notářem, následuje soupis – inventář, pak další zápis notáře, usnesení soudu, knihovní návrh a spis je ukončen opět usnesením soudu.

3.2. Přípravné řízení

Pozůstalostní řízení bylo stejně jako dnes soudní nesporné řízení. Zahajovalo se vždy z úřední povinnosti, jakmile se soud dozvěděl o smrti osoby nebo o prohlášení za mrtvého.⁵⁰ Příslušnost soudu, který má dědictví projednat, byla určována podle zákona č. 111/1895 ř. z., kde z ustanovení § 66 a § 105 vyplývá, že

⁴⁸ Okresní archiv Olomouc, fond olomouckých notářů, ev. č. 1 D 1947, spisová značka řízení 1 D 33/47 [dosud nezpracováno a nekatalogizováno].

⁴⁹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 3. díl. 1.* vydání. Praha: Codex, 1998, s. 495 (§ 798 občanského zákoníku).

⁵⁰ § 20 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

se jedná o okresní soud (věcná příslušnost), u kterého zemřelý měl svůj obecný soud ve věcech sporných, tj. v místě bydliště zemřelého (místní příslušnost). K návrhu účastníka nebo okresního soudu mohl být k projednávání pozůstalosti delegován prostřednictvím vrchního soudu soud krajský. V mém případě je věcně a místně příslušný Okresní soud v Olomouci.

Jestliže zemřel československý občan v cizině, k projednání dědictví bude příslušný soud, který by byl příslušný v době jeho posledního pobytu v Československu, pokud toto místo nelze zjistit, je to soud, v jehož obvodu se nachází nemovitosti, pokud jich nebylo pak movité věci. Pokud není možné určit soud podle předchozího, bude se jednat o soud, v jehož obvodu je obec, kde měl zůstavitel poslední domovské právo k obci.⁵¹

Tento soud poté pověřil notáře jako soudního komisaře k úkonům uvedeným v § 29 nesporného patentu a v § 183 notářského rádu z roku 1855. Pokud bylo v místě tohoto soudu více notářů, k úkonům byli pověřováni podle místních obvodů nebo podle střídajících se období.⁵²

Přípravné řízení sloužilo ke zjištění, zda jsou dány všechny zákonné podmínky k tomu, aby mohlo nastat vlastní projednání dědictví.

3.2.1. Úmrtní zápis

První listinou v daném spise je úmrtní zápis, jehož sepsání obstarává buď soudní vyslanec nebo veřejný notář, který se vydá do obydli zemřelého, a to v co nejkratší době poté, co se soud dozví o úmrtí osoby. Tento zápis byl sepsován za přítomnosti dvou členů rodiny nebo dvou svědků. Pokud se v místě bydliště nacházela také závěť, dovětek nebo dědická smlouva, pak ji notář nebo soudní vyslanec řádně zapečetil a předal soudu.⁵³ Úmrtní zápis není lékařským dokumentem a nelze ho ztotožňovat s listem o prohlídce mrtvého, kterým lékař konstatuje smrt osoby a stanovuje příčinu její smrti.

Co všechno měl soudní vyslanec nebo veřejný notář zjišťovat, je uvedeno v § 39 a § 40 nesporného patentu. Úmrtní zápis byl obvykle první listinou, která se notáři

⁵¹ § 106 zákona č. 111/1895 ř. z., o vykonání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních.

⁵² § 29 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁵³ § 36, § 38 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

dostala do rukou, byla tedy významná pro jeho další kroky, nutno podotknout, že ne všechny informace v ní často byly konečné a některé ani pravdivé. Úmrtní zápis z mého případu byl sepsán v lednu roku 1947 soudním vyslancem. Zemřelou osobou byl L. A., zaměstnán jako železniční zřízenec, narodil se v roce 1883, byl ženatý, trvalé bydliště měl tento v Horce nad Moravou, zemřel v prosinci roku 1946. Zjištěno také bylo, že po sobě zanechal manželku a vnučku. Závěť byla manželkou zemřelého odevzdána. Zemřelý pobíral penzi, byl majitelem ideální poloviny domu, nebyl pojištěný pro případ smrti a dlužil 7.000,-- Kč.

3.2.2. Vyhledávání závěti a její prohlášení

Ve většině případů poté, co byl sepsán úmrtní zápis, byl notář pověřen soudem k projednání pozůstalosti. V této době bylo na notáři, aby zjistil existenci posledního pořízení nebo dědické smlouvy. V tomto praktickém případě byla práce notáře zjednodušena, jelikož poslední závěť byla nalezena v místě bydliště zemřelého a mohlo tak dojít rovnou k prohlášení posledního pořízení.

Pokud by se ale žádné poslední pořízení nenašlo a ani je nikdo neodevzdal a notář již byl pověřen, musel zjišťovat, zda se výše uvedené listiny nenachází např. u jiného notáře, nebo u jiného soudu, nebo zda nejsou uloženy na nějakém místě, či uschované u dalších osob.

K této činnosti notáře měla napomáhat evidence posledních pořízení vedená u soudu. Její zavedení bylo stanoveno zákonem č. 50/1926 Sb., o evidenci posledních pořízení sepsaných u soudů nebo notářů nebo u nich uložených. Notáři byli do prvních osmi dnů v měsíci povinni oznámit soudu, který vykonával pravomoc ve věcech pozůstalostních případy, kdy buď sepsali poslední pořízení nebo je převzali, k tomu navíc oznámili adresu pořizovatele závěti. Díky tomu pak soudy vedly seznamy posledních pořízení sepsaných nebo donesených u nich, nebo u notářů v jejich obvodu.

Pokud se tedy objeví závěť, dovětek, nebo dědická smlouva, je nezbytné ji prohlásit. Toto prohlášení může učinit pouze soudce, pokud ovšem soudní vyslanec nebo notář nalezne při sepisování úmrtního zápisu otevřené poslední pořízení, přečte jej a prohlásí on sám za přítomnosti dvou svědků.⁵⁴ Soudce je povinen

⁵⁴ § 41 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

prohlásit všechna pořízení bez ohledu na jejich platnost. Prohlášení probíhá tak, že soudce otevře poslední pořízení a přečte jej před dvěma svědky, nebo jej dá přečíst. Pokud je nalezeno nebo odevzdáno více pořízení, prohlásí se všechny. Prohlašuje se také ústní poslední pořízení.⁵⁵

Závěť zemřelého L. A. byla prohlášena soudcem za přítomnosti dvou svědků u Okresního soudu v Olomouci. Ze zápisu vyplývá, že se prohlašuje pouze jedno poslední pořízení, které je z roku 1946 a které předložila manželka v domě zůstavitele. Listina byla v zapečetěné obálce. Bylo zde konstatováno, že poslední pořízení zřejmě není napsáno zůstavitelovou rukou a že je podepsali dva svědci, z nichž jen jeden připojil doložku „svědci“. Zápis je ukončen konstatováním, že poslední pořízení bylo přečteno, je podepsán soudcem a dvěma svědky.

3.2.3. Závěť, její náležitosti a forma

Do spisu se ukládal pouze opis posledního pořízení. Originály, které byly u soudu sepsány, nebo soudu před smrtí nebo po smrti osoby odevzdány, se ukládaly ve spisovně soudu.

Pokud poslední pořízení sepsal notář, nebo před ním někdo poslední pořízení učinil, tak po prohlášení u soudu zůstával jen opis a originál si notář ponechal. Pokud ale vzal notář poslední pořízení jen do úschovy, byl povinen je odevzdat soudu.⁵⁶

Poslední vůle zůstavitele L. A. byla následující:⁵⁷ „*Já níže podepsaný, pořízují tuto poslední vůli při plném vědomí, po zralém uvážení a bez jakéhokoliv nátlaku, za přítomnosti J. K., stoláře v Horce nad Moravou, č. X a H. S., dílovedoucího v Horce nad Moravou, č. Y, v následujícím znění: Ideální polovici domu č. XY, na stavební parcele č. XY, v Horce nad Moravou, kterou až do moji smrti vlastním, postupuji plně své manželce F. L., která teprve po moji smrti nabývá dědického práva na tuto. Druhou polovici, která byla mi poslední vůlí dřívější manželky M. L. dána v užívání, postupuji v plném znění odevzdací listiny, dceři po Ž. K. O užívání obou těchto polovic dohodnou se vzájemně obě strany. Veškeré ostatní věci, jako nábytek, šatstvo atd., zůstává majetkem mé manželky F. L., která jest v důsledku toho povinna, o mne se až do moji smrti starati, jakož i veškeré výlohy vzniklé pohřbem*

⁵⁵ § 61 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁵⁶ § 111 zák. č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský.

⁵⁷ Dle zák. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů neuvádím v textu celá jména osob.

uhraditi. Vyhražuji si právo závěť tuto kdykoliv změnit.” Závěť byla sepsána v Horce nad Moravou, dne 29. října 1946, byla vlastnoručně podepsána L. A. a svědky J. K. a H. S., který ke svému jménu připojil doložku „svědci”. Toto poslední pořízení se nazývá závětí, protože zde byl ustanovený dědic. Objevuje se zde ovšem i testamentární kodiciel, a to proto, že daná závěť obsahuje příkaz manželce, aby se o pořizovatele závěti až do jeho smrti starala a uhradila výlohy za jeho pohřeb.

Aby byla poslední vůle platná, musela obsahovat zůstavitelovu skutečně projevenou poslední vůli, zůstavitel musel být způsobilý pořizovat mortis causa, ustanovený dědic musel být způsobilý dědit a musela být zachována forma, předepsaná zákonem.

Poslední vůle musela být určitá, srozumitelná, vážná, prostá omylu a podvodu a být osobním zůstavitelovým projevem. Zůstavitel musel ve svém pořízení svou vůli projevit tak, že dědice přímo on sám ustanovil, nebylo možné toto ustanovení přenechat další osobě.⁵⁸

Toto ustanovení zákona bylo hojně rozebírané v judikatuře soudů, právní věty z následujících judikátů napomáhaly k určení platnosti nebo neplatnosti v závěti ustanoveného dědice. Určil-li zůstavitel dědice, ale určení podílu přenechá třetí osobě, je platné pouze určení dědice, k podílu se nehledí. (Gl. U. 12.366). Určil-li zůstavitel osobu, aby jí pozůstalost byla odevzdána a aby tato osoba libovolně pozůstalost rozdělila, lze v této osobě spatřovat ustanoveného dědice. (Gl. U. 6846, 15. 918). Označení dědice může být jen křestním jménem nebo jen příjmením. (Gl. U. 7491). Za určitý projev se považovalo i ustanovení dědicem osobu, která např. zůstavitele před smrtí ošetřovala. (Gl. U. n. ř. 5714).

Aby byl zůstavitel způsobilý k pořízení poslední vůle, musel být starší 14 let. Od 14 do 18 let mohla osoba pořizovat závěť pouze ústně u soudu nebo u notáře. Závěť byla neplatná, pokud byla pořizena osobou, která měla nedostatek zdravého rozumu, tedy pořízení bylo učiněno v době opilosti, zuřivosti, šílenosti, blbosti⁵⁹. Pokud byla osoba zcela zbavena svéprávnosti, nemohla poslední pořízení učinit, výjimkou byly tzv. světlé okamžiky, které ovšem musely být dokázány. Osoba, která byla částečně zbavena svéprávnosti, pak mohla pořizovat pouze před soudem nebo notářem. O polovině svého majetku mohli pořizovat marnotratníci. Marnotratníkem byl ten, kdo marnotratnictvím sebe a svou rodinu vydal nebezpečí nouze, nebo

⁵⁸ § 564, § 565 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁵⁹ Osoba není schopná vnímat svými smysly, jaký úkon činí a co je jeho obsahem.

návykově užíval alkohol nebo jiné jedy. Ten, kdo byl odsouzen k trestu smrti, nemohl pořizovat závěť ode dne vyhlášení rozsudku.⁶⁰

Co se týká formy závěti, bylo možné ji poříditi buď písemně, nebo ústně, se svědky nebo bez nich, před soudem nebo notářem nebo mimo ně.

Pokud chtěla osoba sepsat závěť písemně bez přítomnosti svědků, notáře nebo soudu, muselo se jednat o tzv. závěť holografní, neboli naspanou vlastní rukou a vlastnoručně podepsanou. Platnosti závěti nebránilo, pokud nebylo připojeno místo a datum pořízení závěti.

O tzv. závěť alografní se jednalo tehdy, když zůstavitel sám závěť nesepsal, sepsala ji jiná osoba. V tomto případě musel zůstavitel listinu sám podepsat a prohlásit, že daná listina obsahuje jeho poslední vůli, to vše před třemi svědky, z nichž alespoň dva museli být současně přítomni. Tuto listinu museli svědci podepsat a opatřit doložkou, která vyznačovala, že se jedná o svědky. Tito svědci však nemuseli znát obsah této závěti. Pokud zůstavitel neuměl psát, musel připojit alespoň otisk ruky za přítomnosti tří svědků. Pokud zůstavitel neuměl číst, musel být obsah listiny přečten. Čitatelem nebo pisatelem mohl být některý ze svědků, čítatel ovšem nemohl být pisatel.⁶¹

V probíraném případě měl zůstavitel L. A. zřejmě záměr učinit alografní závěť. Tuto závěť ovšem nelze považovat za platnou z toho důvodu, že na listině, jsou sice podepsáni dva svědci ze tří, ale pouze jeden z nich připojil ke svému jménu doložku „svědci“. Jedná se tedy o formální nedostatek závěti, nebylo možné, aby svědeckou doložku napsal jeden svědek za všechny.

Z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že postačuje, pokud svědek připojí ke svému podpisu pouze dodatek svědek, nemusí zde být napsáno svědek poslední vůle (R II 216/44).

V jiném judikátu je navíc určeno, že každý svědek musí připojit k podpisu dodatek, vyznačující jeho vlastnost jako svědka posledního pořízení nebo alespoň znaménko odkazující na stejný dodatek jiného svědka. Nebylo možné, aby se svědci posledního pořízení podepsali pod společný nadpis o svědecké doložce (R II 236/26). Z výše uvedeného vyplývá, že k platnosti této závěti opravdu postačovalo jen jediné slovo nebo alespoň znaménko. Všechny ostatní náležitosti byly splněny.

⁶⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 3. díl. 1.* vydání. Praha: Codex, 1998, s. 94 – 108 (§ 566 – § 569 a § 574 obecného zákoníku občanského).

⁶¹ § 578 – § 581 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

K této problematice lze zmínit i další rozhodnutí Nejvyššího soudu. Jedná se například o rozhodnutí, ve kterém je rozebírána závěť, na které byli podepsáni tři svědci, kteří připojili doložku „podpis proveden v mé přítomnosti, ověřuji pravost podpisu“. Soud konstatoval, že je nezbytné, aby svědci ke svému podpisu připojili doložku, která poukazuje na jejich vlastnost jako svědků. Musí být nepochybně patrné, že se jedná o svědka poslední vůle (Rv I 407/43).

V dalším judikátu bylo dokonce konstatováno, že dodatek k podpisu svědků závěti musí být naspaný svědkem samým, ne zůstavitelem nebo třetí osobou (Rv I 654/26).

Další možností jak pořídit závěť, byla ústní mimosoudní forma. U pořizování tohoto testamentu museli být současně přítomni tři svědci, kteří byli schopni závěť reprodukovat, dosvědčit, že nedošlo k omylu nebo podvodu v osobě zůstavitele, zákon doporučoval, aby si obsah závěti sami poznačili.⁶²

Nejjistější možností, jak testovat, byla z pohledu zůstavitele možnost pořídit soudní ústní nebo písemný testament, nebo využít služeb notáře. U písemné formy postačovalo, pokud zůstavitel předložil listinu, kterou vlastnoručně podepsal. Soud tuto listinu následně zapečetil a uschoval. U ústní formy osoba vyjádřila svou poslední vůli přímo do protokolu u soudu, který se poté také uschoval. Aby byly obě tyto formy platné, bylo nutné, aby je přijali dva soudci, nebo jeden soudce a další úřední soudní osoba, nebo místo ní dva testamentární svědci.⁶³

Pořízení závěti prostřednictvím notáře bylo popsáno v kapitole pojednávající o notářském řádu.

Některé formální náležitosti testamentu byly sníženy u testamentů námořních, pořizovaných za moru nebo epidemie, či za války.⁶⁴

3.2.4. Určení notáře k projednání pozůstalosti

Další listinou, která se ve spisu nachází, je soudní protokol sepsaný s manželkou zemřelého, ve kterém uvádí, jaké pozůstalé L. A. zanechal. Do protokolu bylo poznamenáno, že zemřelý byl dvakrát ženatý, jeho první žena zemřela a měl s ní sedm dětí, z nichž šest zemřelo ještě nedospělých, sedmá dcera zemřela v dospělosti a zanechala po sobě dceru a manžela. Na tomto protokolu je také

⁶² § 585 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁶³ § 587 – § 589 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁶⁴ § 597 – § 600 zák.č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

razítkem vyznačeno ustanovení olomouckého notáře jako soudního komisaře a pověření, aby projednal dědictví do 6 týdnů.

3.3. Vlastní pozůstalostní řízení

Ve fázi vlastního pozůstalostního řízení soud vyzval domnělé dědice k tomu, aby podali dědickou přihlášku, ve stanovených případech se v této fázi prováděl také soupis pozůstalosti, vyzvání věřitelů a tato fáze by měla být ukončena odevzdáním popřípadě rozdělením dědictví.

K tomu, aby mohlo být dědictví projednáváno, bylo nutné zjistit okruh eventuálních dědiců. Tuto činnost ve většině případů vykonával soudní komisař, můžeme ale najít případy, kdy v době přidělení projednání pozůstalosti notáři jako soudnímu komisaři byl okruh dědiců již téměř nebo úplně jistý, nebo naopak bylo velice složité tento okruh dědiců stanovit. Možností, jak zjistit dědice, bylo několik, a to z posledního pořízení, ať již platného, nebo neplatného, z dědické smlouvy a pokud těchto nebylo a jednalo se o zákonnou dědickou posloupnost, z výpovědi příbuzného, vypravitele pohřbu, sousedů, za pomoci úřadů a matrik atd. Výsledek této činnosti pak notář nahlásil soudu a ten domnělé dědice vyzval, aby podali dědickou přihlášku, ve které prokazují právní důvod dědění a vyjadřují se, že dědictví přijímají. V judikatuře soudů se uvádí, že vyzvání soudu, aby dědic podal dědickou přihlášku, má směřovat i k dědici z poslední vůle, která je zdánlivě neplatná (Gl. U. 3494). Přípustná byla i taková dědická přihláška, která se zakládá z části na ustanovení o závěti a z části na ustanovení o zákonné posloupnosti (6. VII. 1887, č. 11666).

Pokud jsou dědicové pozůstalosti neznámí nebo jejich pobyt je neznámý, ustanoví soud opatrovníka. Neznámé dědice vyzve vyhláškou, aby do jednoho roku podali dědickou přihlášku, jinak bude pozůstalost odevzdána jako odúmrt'. Pokud nebude možné vypátrat dědice, který je neznámého pobytu, oznámí soud vyhláškou, že pokud se nepřihlásí, jeho jménem se pozůstalosti ujme opatrovník.⁶⁵

Pokud byli dědicové zletilí a oprávnění spravovat sami své jmění, podávali dědickou přihlášku sami, za nezletilé nebo nesvéprávné osoby tak činili zákonní zástupci nebo poručníci a opatrovníci. Okresní soudy měly ve vyzvání stanovit přiměřenou lhůtu k podání písemní přihlášky nebo stanovit určitý den pro podání u

⁶⁵ § 128 – § 131 Císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

soudu (podání dědické přihlášky k roku), kde se jednotliví přihlašovatelé vyjadřovali, zda a jak chtějí nastoupit dědictví.⁶⁶ Dědická přihláška učiněná soudnímu komisaři buď přijata (Gl.-U. 10.298). Dědickou přihlášku učiněnou před notářem jako soudním komisařem, pozůstalostním soudem dosud nepřijatou lze odvolat (Rv 165/13, NZ 152/13). Dědic povoláný závětí nemůže se přihlásit k pozůstalosti ze zákona, aspoň ne do doby, dokud není soudně známo, že závěť není platná (R II 4/26, Sb. 5731).

Podat dědickou přihlášku bylo možné bezvýhradnou nebo s výhradou právního dobrodiní soupisu. Bezvýhradná dědická přihláška znamenala, že dědic ručil věřitelům a odkazovníkům i v případě, pokud na jejich nároky pozůstalost nepostačovala, tedy ručil i svým majetkem. Přihláška s výhradou právního dobrodiní soupisu znamenala, že zde byla dána povinnost učinit soupis pozůstalosti. Dědic v tomto případě ručil věřitelům a odkazovníkům jen do výše pozůstalosti.⁶⁷

3.3.1. Protokol č. 1 o projednání pozůstalosti – zjišťování majetku, dluhů a okruhu dědiců

Po obdržení spisu a ustanovení soudním komisařem mohl notář zahájit projednávání pozůstalosti. Obeslal tedy všechny domnělé dědice a předvolal je na určitý den a hodinu do své kanceláře. Notář předvolal všechny najednou, pokud mu byli všichni známi, nebo pokud předpokládal, že projednání pozůstalosti by mohlo být v tento den ukončeno. Notář také mohl svolat jen některé nebo jednoho dědice, pokud se domníval, že tento má informace o dalších nebo o jmění či dlužích zůstavitelových, o posledním pořízení, dědické smlouvě apod.

Na předvolání notáře se dne 25. 03. 1947 dostavili do kanceláře v Olomouci zůstavitelova manželka L. F. a za zůstavitelovu vnučku nezletilou K. Z. její zákonný zástupce – otec K. R. V této kanceláři byli dále přítomni notář jako soudní komisař a zapisovatelka. Ze sepsaného protokolu vyplývá, že v kanceláři notáře byl znovu přečten úmrtní zápis a L. F. a K. R. potvrdili úplnost a správnost údajů v něm obsažených. Stejně byl přečten také opis poslední vůle. Soudní komisař konstatoval, že tato poslední vůle je neplatná pro formální nedostatek, a to ten, že poslední vůli podepsali pouze dva svědkové a pouze jeden z nich připojil doložku „svědci“. Manželka zůstavitele i otec nezletilé vnučky zůstavitele pak souhlasili s tím, že tato

⁶⁶ § 76, § 115, § 116 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁶⁷ § 801 – § 802 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

závěť je neplatná. Notář následně v protokolu konstatuje, že nastává zákonná dědická posloupnost a dědici ze zákona jsou zůstavitelova manželka L. F. a vnučka K. Z.

Vdova po zůstaviteli uvedla, že zůstavitel měl vlastnické právo k polovině domu, druhou polovinu zdědil po své první manželce a ta byla zatížena fideikomisární substitucí ve prospěch jeho dcery. Dalším jeho majetkem byl nábytek a běžné zařízení domu, šatstvo, prádlo, obuv. Co se týká zůstavitelových dluhů, měly činit celkem 20.511,40 Kčs, z toho 12.445,-- Kčs činily útraty pohřbu (rakev, parte, smuteční hostina, výkop hrobu, náhrobek atd.). Zbytek dluhů činily neknihovní dluhy, a to 7.000,-- Kčs, které zůstavitelova manželka přihlásila jako svou pohledávku vůči zůstaviteli a 1.066,40 Kčs za právnícké práce.

Obecný zákoník občanský neznal majetkové společenství manželů, nebo obdobný institut. Pokud majetek v manželství nabyt jeden z manželů nebo oba před dnem účinnosti zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, tj. před 1. 1. 1950, nedošlo k transformaci takového majetku do majetkového společenství manželů. Každému manželu patřilo to, co sám vlastnický nabyt. Pokud nebylo možné prokázat, komu majetek patří, platila domněnka, že tento majetek nabyt muž.⁶⁸

Otec zůstavitelovy vnučky se zavazuje vyplatit vdově L. F. za útraty pohřbu 2.000,- Kčs a vyrovnat její pohledávku vůči zemřelému v částce 7.000,- Kčs. Zůstavitelova vdova prohlašuje, že jinak z pozůstalosti nic nežádá a proto se za dědičku nepřihlašuje. Po poučení o způsobech a účincích dědické přihlášky a o svolání věřitelů se přihlašuje za dědice ze zákona s výhradou soupisu jménem zůstaviteli vnučky její otec K. R. Zákonné právo dědické přihlášené dědičky je prokázáno úmrtním zápisem. Za účelem provedení soupisu bylo projednání dědictví odloženo na neurčito.

3.3.2. Soupis

Soupis byl pořizován v případě, kdy byla podána dědická přihláška s výhradou soupisu, pokud dědic, věřitel nebo odkazovník žádal, aby bylo odděleno dědictví od jmění dědicova, pokud o to požádal neopominutelný dědic, anebo z úřední povinnosti soudu. Z úřední povinnosti soudu byl soupis pořizován, pokud dědic nebo jeho pobyt

⁶⁸ CECHLOVÁ, Eva, TRUTNOVÁ, Jana. Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů. In *Ad notam*, 2006, roč. 12, č. 2, s. 45.

nebyl znám, dědic byl pod poručnictvím nebo opatrovnictvím, dědický podíl připadal chudým nebo nadaci, obci, kostelu, veřejnému ústavu, státu, nebo zůstavitel uložil povinnost, aby dědic zanechal dědictví nebo poměrný díl jiným osobám.⁶⁹

Soupis neboli inventář prováděl soudní vyslanec nebo notář. K soupisu bylo třeba přibrat potřebné znalce, dva z domácích lidí nebo jiné dva svědky. Obesláni o tom, že se koná soupis, byli také všichni známí dědicové, vykonavatel, věřitelé, kterým bylo povoleno oddělení dědictví od dědicova jmění. Soupis musel obsahovat přesný a úplný seznam movitých a nemovitých věcí zůstavitele v době jeho smrti a u každé z nich musela být uvedena hodnota.⁷⁰

Soupis v našem případě se prováděl z důvodu podání dědické přihlášky s výhradou soupisu. Inventář provedl olomoucký notář prostřednictvím Místního národního výboru v Horce nad Moravou. Pod kolonkou movité věci byly sepsány čtyři sedačky, stolek, dvě skříně, železná postel, kuchyňský stolek, dvě staré postele, dvě židle a jedny hodinky zn. Omega. Celkem hodnota movitých věcí činila 1.300,-- Kčs. Obnošené šatstvo a prádlo bylo vyčísleno na částku 200,-- Kčs. Jako nemovitost byl zapsán dům v Horce nad Moravou v hodnotě 25.000,-- Kčs. Pod kolonkou dluhy bylo sepsáno 7.000,-- Kčs pohledávka L. F. vůči zemřelému, asi 11.975,-- Kčs činily útraty pohřbu, přitom bylo určeno, aby byly doloženy účty. A 1.066,40 Kčs byl dluh za právní služby notáře v Olomouci.

Na konci měl být soupis podepsán soudním vyslancem nebo notářem, znalci, svědky a účastníky přítomnými při jeho sepsání. Náklady na zřízení soupisu měly být hrazeny z pozůstalostní podstaty. V tomto případě žádali odhadci za svou práci 115,-- Kčs.⁷¹

3.3.3. První dědická třída

Jelikož závěť byla v rozebíraném praktickém příkladě neplatná, muselo se přistoupit k dědění ze zákona. V obecném zákoníku občanském se rozlišovaly čtyři dědické třídy.

⁶⁹ § 92 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁷⁰ § 95 – § 97 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁷¹ § 109, § 111 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

V první dědické třídě dědily manželské děti zůstavitele a jejich potomci, popř. nemanželské děti. V druhé třídě otec, matka zůstavitele, sourozenci a jejich potomci. Ve třetí třídě dědové a báby zůstavitele se sourozenci rodičů zůstavitele a jejich potomky. A ve čtvrté třídě zůstavitelovi první pradědové a prabáby. Při dědění ze zákona platila zásada, že příslušníci vzdálenější třídy nejsou k dědění povoláni, pokud nejsou z dědického práva vyloučeni dědicové bližší třídy. Uplatňovala se také zásada reprezentace, která znamenala, že v dané třídě dědí nejbližší dědicové a spolu s nimi i dědicové pocházející od předemřelé osoby, která byla stejně blízká jako tito žijící dědicové. Tito vzdálenější obdrží společně ten podíl, který by jinak připadl osobě, která zemřela.⁷²

Zemřelo-li některé zůstavitelovo dítě již před zůstavitelem a je-li tu vnuk zůstavitele, připadne podíl, který náležel dítěti vnukovi.⁷³

Pokud dědili příslušníci první dědické skupiny, dědil manžel zůstavitele $\frac{1}{4}$ pozůstalosti, pokud dědili příslušníci druhé a třetí dědické skupiny, dědil manžel $\frac{1}{2}$. Pokud nedědil nikdo z první druhé ani třetí dědické třídy, dědil manžel vše. Na podíl manžela se započítávalo, co obdržel ze svatebních a dědických smluv. Jako přednostní odkaz měl manžel obdržet movité věci patřící k manželské domácnosti, pokud však dědily děti, tak manželovi náleželo jen to, co manžel potřeboval pro svou vlastní potřebu.⁷⁴

V daném praktickém příkladě byla tedy dědičkou ze zákona v první dědické třídě zůstavitelova vnučka (dcera předemřela), s podílem $\frac{3}{4}$ pozůstalosti a zůstavitelova manželka s podílem $\frac{1}{4}$ pozůstalosti.

3.3.4. Protokol č. 2 o projednání pozůstalosti – návrh na odevzdací listinu

Dne 13. 05. 1947 byli do kanceláře olomouckého notáře za účelem dalšího projednání předvoláni vdova po zemřelém a otec nezletilé vnučky. Notářem byly sděleny výsledky dosavadního projednání a výsledky soupisu. Za dědice se z obou zákonných dědiček přihlásila pouze vnučka. Na polovině domu v Horce nad Moravou, která náležela do pozůstalosti, bylo vlastnické právo zůstavitele omezeno

⁷² BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha:C.H.Beck, 2001, s. 11.

⁷³ § 733 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁷⁴ §757– § 758 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

fideikomisární substitucí, a to ve prospěch dcery zůstavitele, která ovšem zemřela již v roce 1944.

Fideikomisární substitute neboli svěřenské náhradnictví bylo upraveno v § 608 a násl. obecného zákoníku občanského. Vystupoval zde zůstavitel a jeho dědic, označovaný jako fiduciář, kterému zůstavitel uložil povinnost, aby dědictví, které od něho přijal, za určité podmínky (*casus substitutionis*) předal další osobě (fideikomisaři). *Casus substitutionis* znamenala úmrtí fiduciáře, nebo např. dosažení zletilosti. Fideikomisař byl ale dědicem zůstavitele, ne dědicem fiduciáře, musel tedy také podávat dědickou přihlášku v řízení o dědictví zůstavitele. Pokud fiduciář zemřel, nebo byla splněna jiná podmínka, muselo být řízení po původním zůstaviteli opět zahájeno.⁷⁵

První manželka zemřelého L. A. tedy zanechala závěť, ve které uložila L. A. (fiduciář), aby v případě jeho smrti polovina domu, kterou po ní zdědil, připadla jejich dceři (fideikomisaři). Dcera ovšem zemřelého L. A. předemřela, takže nedošlo ke splnění podmínky a nemohla tedy ani podat dědickou přihlášku.

Svěřenské náhradnictví bylo zrušeno až ustanovením § 859 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. I po tomto zrušení bylo možné se s tímto institutem setkávat v judikatuře soudů, a to zejména v souvislosti se zemědělskými restitucemi. Na dva takové judikáty poukazuje i Prof. JUDr. PhDr. Viktor Knapp ve svém článku publikovaném v časopise *Ad notam*. V jednom z těchto judikátů⁷⁶ nastala obdobná skutečnost jako v mém praktickém příkladu. Zemřela zde zůstavitelka a zanechala nemovitost, závěť odkázala přední dědičce PD1⁷⁷ polovinu nemovitosti a PD2 druhou polovinu nemovitosti, ustanovila také náhradního dědice ND⁷⁸ v případě, že zemře PD1 a PD2. Náhradní dědic zemřel stejně jako v našem případě dříve než PD1, nenastala zde tedy *casus substitutionis*. PD2 zemřela za života ND, takže zde *casus substitutionis* nastala.^{79, 80} V tomto případě do pozůstalosti po zemřelém L. A. tedy náležel celý dům.

Po odečtení pasiv od aktiv byla čistá hodnota pozůstalostního jmění stanovena na 5.988,60 Kč. Tento výpočet se nazýval konečným výkazem a u

⁷⁵ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 7.

⁷⁶ Usnesení Městského soudu ze dne 30. listopadu 1994, sp. zn. 24 Co 139/94.

⁷⁷ PD1 – první přední dědic.

⁷⁸ ND – náhradní dědic.

⁷⁹ KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 5, s. 110.

⁸⁰ K tomuto také viz. MIKEŠ, Jiří. O fideikomisární substituci. In *Ad notam*, 2005, roč. 11, č. 3, s. 92.

nezletilých dědiců, pokud byl nezletilý dědic jediným dědicem, se prováděl namísto rozdělení dědictví.⁸¹

Otec vnučky při tomto jednání navrhl, aby soud vydal odevzdací listinu, ve které odevzdá celou pozůstalost po L. A. jeho vnučce K. Z. a to tak, že celou pozůstalost v hodnotě 26.500,-- Kč přijímá do vlastnictví, je povinna uhradit vdově L. F. 2.000,-- Kčs za náklady pohřbu a 7.000,-- Kčs za pohledávku, je povinna zaplatit ostatní dluhy pozůstalostní a útraty za projednání pozůstalosti, dědickou daň a ostatní poplatky.

Otec nezletilé také navrhl, aby podle výsledků projednávání pozůstalosti bylo vloženo vlastnické právo nezletilé K. Z. k předmětnému domu do pozemkové knihy pro katastrální území v Horce nad Moravou a k tomuto také zástavní právo pro pohledávku vdovy do výše 7.000,-- Kčs. Na základě toho vypracoval notář knihovní návrh.

Na konci tohoto dokumentu nachází se poznámka soudního komisaře, že tímto se končí projednávání dědictví.

3.3.5. Odevzdání a rozdělení dědictví

Usnesení Okresního soudu v Olomouci bylo vydáno dne 16. 07. 1947 a jeho součástí byla i odevzdací listina. Soud v tomto usnesení schválil pozůstalostní řízení provedené soudním komisařem a přijal dědickou přihlášku s výhradou soupisu, kterou za nezletilou K. Z. podal její otec, jako zákonný zástupce. Soud schválil také předložený pozůstalostní výkaz, ze kterého vyplynulo, že čistá hodnota pozůstalostního jmění činí 5.988,60 Kč a tento výkaz zaslal finančnímu úřadu k vyměření poplatků. Současně s tím úřad uvědomil, že již před tímto vyměřením vydá odevzdací listinu, protože dědické poplatky jsou zajištěny nemovitým pozůstalostním jměním.

Odevzdací listina byla usnesením, proti kterému byl přípustný opravný prostředek zvaný rekurs, a lhůta pro jeho podání činila patnáct dní ode dne doručení.⁸²

Aby mohl soud dědici pozůstalost odevzdat, bylo nutné, aby dědic prokázal své dědické právo, aby prokázal zaplacení nebo zajištění veřejných poplatků⁸³ a

⁸¹ § 172 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁸² § 35 zákona. č. 100/1931 Sb., zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.

také, že splnil všechny ostatní povinnosti uložené zákonem nebo zůstavitelem.⁸⁴ Pokud dědic splnil veškeré tyto povinnosti, byla mu pozůstalost odevzdána. Náležitosti odevzdací listiny jsou uvedeny v § 174 nesporného patentu.

V rozebíraném praktickém příkladě se odevzdací listina shodovala s návrhem učiněným otcem nezletilé dědičky při projednávání dědictvím před soudním komisařem a zněla tedy následovně: *„Celá pozůstalost po L. A., zemřelém v roce 1946, odevzdává se do vlastnictví jeho nezletilé vnučce K. Z., zastoupené otcem K.R., která podala dědickou přihlášku ze zákona s výhradou soupisu. Z celé pozůstalosti v hodnotě 26.500,- Kčs, je povinna uhradit vdově po zůstaviteli L. F. 2000,- Kčs na náklady pohřbu a 7.000 Kčs za pohledávku, dále je povinna zaplatit ostatní dluhy pozůstalostní a útraty za projednání pozůstalosti, dědickou daň a ostatní poplatky.“*

Zletilí dědicové mohli provést rozdělení dědictví a to buď soudně, nebo mimosoudně, před odevzdáním dědictví nebo po odevzdání. Pokud dědicové byli nezletilí nebo pod opatrovnictvím či poručenstvím, muselo být dědictví rozděleno vždy za účasti soudu. Pokud dědil jen jeden dědic a ten byl nezletilý nebo pod opatrovnictvím nebo poručenstvím, činil se stejně jako v tomto případě výkaz pozůstalostního jmění, který soud musel schválit.⁸⁵

Na závěr daného usnesení je připojena zmínka o odměně notáře, která byla upravena na částku 1167 Kčs a 30 hal, a byla zde stanovena povinnost otci nezletilé, aby tyto poplatky uhradil do osmi dnů od nabytí právní moci usnesení.

Celý spis po zůstaviteli je ukončen usnesením soudu o povolení vkladu vlastnického práva Z. K. a zástavního práva L. F. k domu v Horce nad Moravou, a to do pozemkové knihy pro katastrální území Horka nad Moravou.

⁸³ § 26 a § 28 císařského nařízení č. 278/1915 ř. z.

⁸⁴ § 149 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

⁸⁵ § 166, § 170, § 172 císařského patentu č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

4. Příklad č. 2 z olomoucké notářské praxe

Druhý příklad z praxe olomouckého notáře jsem zvolila z důvodu, že se zde objevuje také jiný dědický titul, než testament nebo zákon, a to dědická smlouva, kterou jsem při procházení dědických spisů v Okresním archivu v Olomouci nenalezla často.

Pro seznámení s případem uvádím, že se zemřelým byl D. J. z Bystročic, zemřel v roce 1946, pracoval jako obchodník, byl bezdětný, rodiče předemřeli, sestra předemřela a byla svobodná a bezdětná a oba dědové a báby taktéž předemřeli. Zůstala pouze jeho manželka D. Z.

Tento zůstavitel zanechal smlouvu dědickou z roku 1935, kterou předal soudu ředitel notářského archivu, jelikož notář, u kterého byla tato listina uložena, zemřel a jeho spisy byly tedy uloženy v notářském archivu. A dále zůstavitel zanechal závět' z roku 1946.⁸⁶

4.1. Dědická smlouva a vzájemná závět'

Všechny tři dědické tituly této doby mohly existovat vedle sebe. Dědická smlouva měla ovšem přednost před závětí a ta před zákonem.

Dědická smlouva mohla být pořízena o celé pozůstalosti nebo její části, ale pouze mezi manželi.⁸⁷

Zákonný rámec dědických smluv byl společně se smlouvami svatebními upraven v hlavě dvacáté osmé obecného zákoníku občanského.

Dědická smlouva musela být zřízena písemně a musela mít ke své platnosti všechny náležitosti jako písemná závět'. Manžel, který pořídil dědickou smlouvu, mohl za svého života s předmětným jměním jakkoli nakládat. Právo, které vznikalo druhému manželovi, bylo podmíněno smrtí zůstavitele, nebylo možné je převést na jiné osoby ani žádat o toto jmění, pokud smluvní dědic zůstavitele nepřežije. V dědické smlouvě nebylo možné se vzdát práva na sepisování dalších posledních pořízení. Ze zákona ¼ čisté pozůstalosti byla určena k volnému poslednímu pořízení a pokud o této části nebylo pořízeno, nepřipadala druhému manželovi jako

⁸⁶ Okresní archiv Olomouc, fond olomouckých notářů, ev. č. 1 D 1947, spisová značka řízení 1 D 4/1947 [dosud nezpracováno a nekatalogizováno].

⁸⁷ § 602 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

smluvnímu dědici, nýbrž připadala dědicům podle zákonné dědické posloupnosti. Co se týká nároků neopominutelných dědiců, měli tito stejná práva jako vůči jinému poslednímu pořízení.⁸⁸

Z judikatury zmíním například rozhodnutí Nejvyššího soudu, ve kterém je uvedeno, že ustanovení třetích osob je posledním pořízením, které je pouze spojeno s dědickou smlouvou a je tedy volně odvolatelné.⁸⁹

Součástí této dědické smlouvy byla i vzájemná závěť, kterou mohli pořídit také pouze manželé, kteří se tak ustanovili vzájemně za dědice nebo v této závěti ustanovili jiné dědice pro případ smrti jednoho nebo druhého manžela, nebo obou z nich.⁹⁰

Dědická smlouva se vzájemnou závětí byla v tomto případě uzavřena mezi J. D. a L. D., a sepsána olomouckým notářem za přítomnosti dvou svědků. Ustanovení dědické smlouvy bylo následující: *„Zemře-li kdykoli jeden ze shora uvedených manželů a budou zde děti z tohoto manželství, tedy ustanovuje se toto potomstvo univerzálním dědicem veškerého po předemřelém manželi pozůstalého jmění, bude však přežijící manželská strana oprávněna převzít celou pozůstalost v odhadní hodnotě proti hotové výplatě anebo knihovním zajištění celé této pozůstalosti ve prospěch těchto dětí. Zemře-li kdykoliv jeden ze shora uvedených manželů a nebudou zde děti z tohoto zamýšleného manželství, tedy ustanovuje se přežijící manželská strana univerzálním dědicem veškerého pozůstalého jmění po předemřelé manželské straně, nevyjímajíc ani onu čtvrtinu čisté pozůstalosti, která jest zákonem vyhražena volnému pořízování a ohledně níž se oba manželé ustanovují tímto navzájem testamentárně za dědice, bude však přežijící manželská strana povinna vyplatit v hotovosti jednu třetinu čisté pozůstalosti a to: v případě úmrtí paní D. L., pan D. J. její sestře P. A. a v případě, že by táž D. L. předemřela jejím dětem, podle pravidel zákonité posloupnosti. V případě úmrtí pana D. J., paní D. L. jeho příbuzenstvu podle pravidel zákonité posloupnosti.“*

Jedinou dědičkou se tak stala manželka zemřelého paní D. L., protože zůstavitel neměl jiné příbuzné.

⁸⁸ § 1249 – § 1254 zák. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. října 1942, sp. zn. Rv I 217/42.

⁹⁰ § 1248 zák.č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský.

4.2. Závěť D. J.

Mimo výše uvedené dědické smlouvy pořídil D. J. také formálně platnou závěť, která v daném případě ztrácí na významu, a to z toho důvodu, že ustanovení dědické smlouvy se shoduje s ustanovením v závěti, a protože v obou případech je jedinou dědičkou zůstavitelova manželka. Mimo ni, zůstavitel žádných jiných zákonných dědiců nezanechal. Taková závěť se nestávala neplatnou, ale pouze neúčinnou, dědickým titulem v tomto případě byla dědická smlouva, která měla přednost před závětí.

Pro úplnost uvádím znění závěti: *„Ve jménu Nejsvětější Trojice, já podepsaný D. J. v Bystročicích čís. X, činím pro případ smrti při plném vědomí, toto poslední pořízení: Svoji polovici veškerého majetku jak stojí a leží, odkazuji svojí manželce D. L., jak následuje: (vypsán majetek). Na této poslední vůli nepřěji si, by bylo něco měněno. Toto jest má pravá poslední vůle, kterou jsem u přítomnosti tří svědků k tomuto výslovně požádaných, za svoji poslední vůli prohlásil a tu vlastnoručně podepsal a tři svědkové tuto listinu rovněž podepsali. V Bystročicích, dne 4. srpna 1946.“*

5. Notářství v letech 1949 – 1954

Únorový převrat v roce 1948 zasáhl bezesporu do všech právních odvětví, ve kterých docházelo k zásadním změnám, které se nevyhnuly ani úpravě notářství. V Československu byl nastolen totalitní režim, dosavadní nezávislá instituce notářství se stávala z pohledu nejvyšších politických činitelů nepotřebnou a uvažovalo se tak o jejím zrušení a rozdělení agendy mezi soudy a advokacii.^{91, 92}

Jak vyplývá z článku tehdejšího notáře Dr. Štěpána Hanuše, notáři v té době činili vše možné, aby myšlenka zrušení notářství nebyla zrealizována. Moravští a pražští notáři se spojili a vypracovali memorandum, ve kterém vyzdvihli funkci notářství ve společnosti. Toto memorandum, přes bratra jednoho z nich, předali jednomu vysokému funkcionáři, aby jej předal tehdejšímu předsedovi vlády Antonínu Zápotockému. Předseda vlády v dalších dnech stáhl z parlamentu návrh zákona na zrušení notářství.⁹³ Nakonec tedy bylo od těchto negativních myšlenek upuštěno a bylo přistoupeno k novým právním úpravám notářství, které se měly přizpůsobit tehdejším poměrům a snažily se o vtělení notářství do lidově demokratického právního pořádku.

Notáři Hoffman a Wawerka ve svém článku uvádějí, že pro notářství po roce 1948 je příznačný rozpor mezi formální pravomocí a skutečným společenským postavením notáře. Na jednu stranu získával notář postupně větší a větší pravomoci a na druhou bylo notářství postiženo postátněním, kterým mu byla sebrána jeho nezávislost a nestrannost.⁹⁴

Notářským řádům z let 1949 a 1952 se nebudu věnovat dopodrobna, vyberu jen stěžejní změny v daných právních úpravách a paragrafy, dotýkající se mého tématu.

⁹¹ BRÁZDA Jiří, BÉBR Richard, ŠIMEK Pavel. *Notářství jeho vývoj organizace a pravomoc*. 1. vydání. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1976. s. 47 – 48.

⁹² O tomto také viz. WAWERKA, Karel. Naše republika a notářství. In *Ad notam*, 2008, roč. 14, č. 6, s. 230.

⁹³ HANUŠ, Štěpán. Jak moravští notáři zachraňovali instituci notářství. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 1, s. 17.

⁹⁴ HOFFMANN, Jan, WAWERKA Karel. Notářství včera, dnes a zítra. In *Právo a zákonnost*, 1991, roč. 39, č. 1, s. 26.

5.1. Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství

Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství, byl schválen dne 14. 07. 1949, účinnosti nabyl dne 21. 08. 1949, zrušil notářský řád z roku 1871 a další související předpisy. Obsahoval pouze padesát paragrafů. Zákon byl proveden nařízením ministra spravedlnosti č. 202/1949 Sb.

V tomto zákoně jsou notáři označeni jako veřejné orgány, které sepisují veřejné listiny a provádějí řízení a úkony z příkazu soudu. Dále sepisují jako zmocněnci stran podání, udělují právní porady a přijímají listiny a jiné hodnoty do úschovy.⁹⁵

Notáře jmenoval ministr spravedlnosti na návrh ústředního sboru notářského. Mohl jím být jen československý občan, státně spolehlivý, oddaný lidově demokratickému zřízení a zachovalý, který prokáže předepsanou odbornou způsobilost. Předepsaná odborná způsobilost znamenala dokončené právnické studium, složení odborné justiční zkoušky, pětiletá právní praxe u notáře, z toho dva roky mohly být vykonány u soudu nebo notáře. Ministr spravedlnosti mohl některou z těchto náležitostí prominout, tedy i nedokončené právnické vzdělání. O ponechání dosavadních notářů v úřadě rozhodoval ministr spravedlnosti. Notářští kandidáti, se stali účinností tohoto zákona koncipienty a zaměstnanci krajského sboru.⁹⁶

Notářské komory jako samosprávné organizace byly zrušeny. Notáři každého kraje tvořili krajský sbor notářský, který měl mít orgány jako je členská schůze, krajský výbor a předseda. Tyto krajské sbory tvořily ústřední sbor notářský, jehož orgány jsou schůze delegátů, ústřední výbor notářský, předseda. Na tyto sbory a orgány mělo navíc dohlížet ministerstvo spravedlnosti. Pokud krajský nebo ústřední výbor nebyl, nebo byl rozpuštěn, vykonávaly jejich činnost správní komise ustanovené ministrem spravedlnosti.⁹⁷ Po celou dobu účinnosti tohoto zákona nebyl žádný krajský ani ústřední výbor zřízen, notáři tedy prostřednictvím správních komisí podléhali přímo kontrole ministra spravedlnosti.⁹⁸

Změna nastala také při odměňování notáře. Sazby za práci notáře byly stanoveny nařízením ministra spravedlnosti. Notář nebo strana mohla požádat o stanovení odměny soudem. Notář odváděl platby, které zúčtoval a obdržel za svoji

⁹⁵ § 1 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

⁹⁶ § 2, § 44 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství, § 1 nařízení ministra spravedlnosti č. 202/1949 Sb.

⁹⁷ § 10, § 14, § 17, § 44, § 45 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

⁹⁸ JINDŘICH, Miloslav. Notářství v českých zemích do roku 1949. In *Ad notam*, 2003, roč. 9, jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice, s. 13.

práci, krajskému sboru (správní komisi), který odměny přerozděloval podle vykonané práce. Odměna za činnost z příkazu soudu byla stanovena soudem, který notáře pověřil.⁹⁹

Notářské zápisy se zřizovaly o právním jednání a projevu vůle účastníka nebo o osvědčení skutečností a příběhů, a to zejména osvědčování pravosti podpisu, o tom, že někdo žije nebo se nachází na určitém místě, doby předložení listiny, o čem se usneslo shromáždění. Z těchto notářských zápisů se vydávala notářská osvědčení. Notářské zápisy a osvědčení z nich vydávané měly povahu veřejných listin. Náležitosti notářského zápisu se od předchozí právní úpravy neměnily. O tom, že opisy nebo kopie souhlasí s listinou, nebo že několik prvopisů souhlasí, bylo vydáváno potvrzení.¹⁰⁰

Činnost z příkazu soudu se týkala věcí pozůstalostních, poručenských, opatrovnických, provádění odhadů, dražeb, rozdělování a vypořádání majetku.¹⁰¹

Poslední pořizení bylo možné i nadále zřizovat v ústní nebo písemné formě u notáře, takové poslední pořizení pak mělo stejnou váhu, jako poslední pořizení soudní. Písemné pořizení musel pořizovatel odevzdat notáři osobně před dvěma svědky, ústní poslední pořizení musel prohlásit před notářem a dvěma svědky. O těchto pořizeních se sepisoval notářský zápis.¹⁰²

5.2. Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství

Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství, byl schválen dne 20. 12. 1951, a dnem nabytí jeho účinnosti tj. 01. 01. 1952, došlo k zestátnění notářství, zanikl tak nezávislý a nestranný výkon notářského povolání. Tento zákon byl doplněn nařízením ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb., kterým se provádí zákon o státním notářství a nařízením ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích.

Působnost dosavadních notářů účinností tohoto zákona zanikla, notáři byli povinni odevzdat spisy, kancelářské pomůcky, pečeť, listiny a věci svěřené jim do úschovy, tomu notáři, který měl nastoupit na jejich místo. Vlastníci kancelářského zařízení, které sloužilo k notářské činnosti, byli povinni je odevzdat státu, na výzvu

⁹⁹ § 13, § 32 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

¹⁰⁰ § 20, § 25 – § 28 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

¹⁰¹ § 31 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

¹⁰² § 46 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

ministerstva spravedlnosti nebo soudu. Někteří notáři byli od 01. 01. 1952 převzati ministrem spravedlnosti do státní služby.¹⁰³

Státní notářství jako státní úřady, byly zřízeny v obvodech okresních soudů. V čele státního notářství byl notář, jako státní zaměstnanec. Na výkon notářství dohlížel předseda okresního soudu a vrchní dohled měl ministr spravedlnosti. Práva ústředního notářského sboru a krajských sborů přešla na stát. Správa notářských archivů přešla na okresní soud.¹⁰⁴

Notářem mohla být osoba, která vykazovala všeobecné náležitosti předepsané pro státní zaměstnance,¹⁰⁵ měla právnické vzdělání, vykonala právní praxi a složila odbornou zkoušku. Notáře ustanovoval ministr spravedlnosti a mohl prominout nedostatek právnického vzdělání, nevykonanou praxi, či nesplněnou odbornou zkoušku. Notářský koncipient byl označen jako notářský čekatel, který byl také státní zaměstnanec.¹⁰⁶

Činnost notáře byla rozdělena na činnost ve vlastním okruhu působnosti, činnost z pověření soudu a činnost na žádost účastníků.

Činnost ve vlastním okruhu působnosti obnášela sepisování notářských zápisů o právních úkonech, notářských zápisů o zjištění některých skutečností, z těchto vydávání osvědčení, notářských protestů a potvrzování, že opis nebo fotokopie souvisí s originálem. Povinnost přibírat dva svědky k úkonu, byla zákonem stanovena pouze u těch úkonů, které byly učiněny se slepým účastníkem nebo tím, který neumí číst nebo psát, nebo pokud tak uznal notář za účelné.¹⁰⁷

Do činnosti z pověření soudu patřilo především projednávání dědictví, dále pak mohl státní notář provádět řízení o umoření listin, soupis a odhad jmění, sepisovat dohody podle zákona o právu rodinném, které vyžadovali formu soudního zápisu, v exekučním řízení hmotné rozdělení majetkového společenství, tato činnost se řídila předpisy o řízení před soudem první stolice.¹⁰⁸

¹⁰³ § 29 – § 31 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství.

¹⁰⁴ § 3, § 4, § 27, § 28 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství.

¹⁰⁵ Viz. § 6 zák. č. 66/1950 Sb., o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců.

¹⁰⁶ § 7, § 9 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství.

¹⁰⁷ § 14 - § 20 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství, § 12 nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb., kterým se provádí zákon o státním notářství.

¹⁰⁸ § 21 - § 22 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství, § 6 nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb., kterým se provádí zákon o státním notářství.

Činnost na žádost účastníků znamenala přijímání listin, hotových peněz, cenných papírů a jiných cenných hodnot do úschovy, uspořádání majetkových poměrů, sepisování podání a listin neveřejné povahy a udílení právních rad.¹⁰⁹

Notářské poplatky byly upraveny výše uvedeným nařízením. Předměty a sazby poplatků byly uvedeny v připojeném sazebníku tohoto nařízení. Poplatek se mohl stanovit z ceny předmětu úkonu. Jestliže nebylo možné cenu předmětu úkonu stanovit, předpokládala se cena 15.000 Kčs. Poplatníkem, tj. osobou, která byla povinna poplatek zaplatit, byla osoba, která o úkon požádala. Pokud byl poplatek vybírán za úkon z pověření soudu, pak je platil ten, v jehož zájmu se úkon prováděl. Pokud bylo poplatníků více, platili poplatek společně a nerozdílně. Ministerstvo financí mohlo ze zvláštních důvodů osvobodit osobu od poplatků, nebo poplatky snížit. Od poplatků byl zcela osvobozen stát zastoupený národními výbory a jinými orgány veřejné správy, dále byla zcela osvobozena zařízení státní správy, státní ústavy a státní fondy. Poplatek do 1.000,-- Kčs vyměřoval notář ústně nebo písemnou výzvou k zaplacení poplatku, a hradili se prostřednictvím kolků. Poplatek nad 1.000,-- Kčs, poplatek stanovený podle ceny předmětu úkonu a úhrnný poplatek se stanovoval platebním výměrem a hradil se na šekový účet okresního soudu.¹¹⁰

Cílem této úpravy bylo to, aby se notářství stalo orgánem sledujícím a podporujícím upevnění socialistické zákonnosti. Dle zákona o státním notářství nebyl již notářský úřad spojen s konkrétní osobou notáře, ale jednalo se o státní úřad, ve kterém působil nahraditelný státní zaměstnanec.¹¹¹

Notářské povolání v této době nebylo vůbec atraktivní, důsledkem potlačování soukromoprávních vztahů se sepisovalo velmi málo notářských listin. Platy notářů byly velmi malé a nedostačující. Tento nechvalný stav notářství naštěstí dlouho nevydržel a zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státního notářství, se tak postaral o to, že nedošlo k úplné destrukci notářství. Tento zákon nabyl účinnosti 01. 01. 1955, tímto zákonem byla zrušena činnost z pověření soudu a určité agendy, především dědická, spadaly do rozhodovací činnosti notáře. Dozor nad státním notářem začal vykonávat krajský soud.¹¹²

¹⁰⁹ § 23 - § 24 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství.

¹¹⁰ § 3 – § 8 nařízení ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích.

¹¹¹ PUŽMAN. Zestátněné notářství. In *Právník*, 1952, roč. 91, s. 187 – 189.

¹¹² SCHELLEOVÁ, Ilona, STAVINHOVÁ, Jaruška. Organizace soudnictví, notářství a advokacie. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 110.

6. Postavení notáře v dědickém řízení v letech 1949 – 1954 v Olomouci

V notářském řádu z roku 1949 se již notář v dědickém řízení neoznačuje jako soudní komisař, avšak jeho činnost se od předchozích let a předchozí právní úpravy zvláště neodlišovala.

Jak již bylo uvedeno výše, notářský řád z roku 1951 zavedl státní notářství. Okresní soud mohl pověřit státního notáře, aby ve věcech, které nejsou svěřeny senátu, prováděl určité úkony, nebo aby v takových věcech konal řízení a učinil v nich všechna rozhodnutí. Rozhodnutí notáře má účinky soudního rozhodnutí.¹¹³

Nová hmotněprávní úprava dědictví se řídila zákonem č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, známý pod názvem střední kodex. Procesněprávní úprava byla upravena zákonem o řízení ve věcech občanskoprávních č. 142/1950 Sb.

6.1. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Tento občanský zákoník byl schválen dne 25. 10. 1950, účinnosti nabyl dne 1. 1. 1951. Dědické právo je upraveno v části páté, hlavě třicátéčtvrté až třicátésedmé, § 509 až § 561.

První odlišnost od obecného zákoníku občanského je obsažena již v § 509, ve kterém je stanoveno, že dědictví se nabývá zůstavitelovou smrtí, tím byl odstraněn institut tzv. ležící pozůstalosti. Odkázat bylo možné pouze movitou věc nebo peněžitou částku.¹¹⁴ Úplně byla zrušena dědická smlouva mezi manželi, jako jeden z dědických titulů. Zůstali tedy pouze dva dědické tituly a to závěť a zákon, kde přednost patřila dědění ze zákona. Zrušeno bylo také darování pro případ smrti a společná závěť manželů, zrušen byl také institut svěřenského náhradnictví. Podle tohoto zákona nedocházelo k přirůstání uvolněného podílu dědice ze závěti ostatním dědicům ze závěti, ale tento podíl byl děděn ze zákona.¹¹⁵ Poslední pořizení se již nerozdělovalo na závěť a dovětek. Zrušena byla možnost bezvýjimečného přihlášení se k dědictví, a tzv. separatio bonorum – oddělení majetku dědice od majetku, který nabývá z pozůstalosti. Odpovědnost dědice za závazky zůstavitele byla stanovena

¹¹³ § 21 zák. č. 116/1951 Sb., o státním notářství.

¹¹⁴ § 537 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁵ § 513 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

tak, že odpovídal jen do výše nabytého dědictví. Dědické třídy byly nadále označovány jako dědické skupiny. Testamentární volnost zůstavitele byla také omezena, nemohl v závěti stanovovat podmínky, nemohl uvádět, že dědic nabývá dědictví jen na určitou dobu nebo na koho má dědictví přejít po smrti dědice apod. Postavení manželských i nemanželských dětí bylo postaveno na roveň.¹¹⁶

6.2. Zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád

Stejně jako občanský zákoník i občanský soudní řád byl schválen dne 25. 10. 1950 s účinností od 1. 1. 1951. V řízení o projednávání dědictví působilo státní notářství jako orgán činný z pověření soudu. Státní notářství tak mohlo být pověřeno soudem buď k provedení jednotlivých úkonů v řízení, nebo k projednání dědictví v celém rozsahu. Rozhodnutí notáře pověřeného soudem, mělo účinky soudního rozhodnutí, ale řádný opravný prostředek proti takovému rozhodnutí, byl předkládán státním notářstvím nejprve soudu, který mohl opravnému prostředku po prověření vyhovět, nebo je předložit soudu druhé stolice k rozhodnutí.

Podle tohoto zákona bylo možné rozlišovat projednávání dědictví v širším smyslu a v užším (vlastním) smyslu. K projednávání dědictví v širším smyslu docházelo pokaždé, kdy bylo zjištěno, že někdo zemřel, v rámci tohoto se konalo tzv. předběžné šetření. Toto stádium projednávání může skončit zastavením, nebo rozdělením majetku nepatrné hodnoty mezi věřitele a vypravitele pohřbu, nebo se přejde k vlastnímu projednávání dědictví. Do projednávání dědictví v užším slova smyslu bylo možné zahrnout zjišťování okruhu dědiců, provádění soupisu, určování ceny aktiv a pasiv dědictví, potvrzování nabytí dědictví.¹¹⁷

¹¹⁶ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 105 – 106.

¹¹⁷ HOLUB, Rudolf (ed). Komentář k občanskému zákoníku. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, s. 221 – 224 (§ 554 občanského zákoníku).

7. Rozbor příkladu č. 3 z olomoucké notářské praxe

K dalšímu rozboru jsem vybrala příklad, na který se vztahuje nová úprava občanského soudního řádu, občanského zákoníku a notářského řádu z roku 1949, kde notář vystupuje jako orgán z pověření soudu činný.

V této kapitole představím příklad dědického řízení z roku 1951. Zemřelý byl K.A. z Blatce.¹¹⁸

7.1. Obsah spisu

Spis začíná oznámením o úmrtí, které zaslala státní fakultní nemocnice v Olomouci. Následuje záznam o výsledku předběžného šetření, další listinou je notářem sepsaný protokol s manželkou zůstavitele, následuje zápis o soupisu na místě samém, dále pak zápis o projednání dědictví, který obsahuje také dohodu o rozdělení dědictví, usnesení soudu o potvrzení nabytí dědictví, spis je ukončen usnesením soudu, kterým se povolují vklady vlastnického a zástavního práva.

7.2. Zahájení řízení

Stejně jako podle předchozího nesporného patentu tak i podle občanského soudního řádu č. 142/1950 Sb., bylo řízení o dědictví zahajováno z úřední povinnosti, jakmile se soud dozvěděl, že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého. Byla stanovena povinnost místního národního výboru, aby oznamoval každé úmrtí v obci okresnímu soudu podle místa úmrtí.¹¹⁹

K projednání dědictví po zůstaviteli, který byl v době smrti československým státním občanem, byl příslušný soud, který byl naposledy obecným soudem zůstavitele, pokud takový soud není, tak soud, v jehož obvodu byl majetek zůstavitele. Pokud se jmění zůstavitele nacházelo v cizině, byl příslušný k projednávání dědictví československý soud, jen pokud se tento majetek vydal československým soudům nebo pokud cizina přizná rozhodnutím československých soudů právní následky. Obecným soudem zůstavitele, byl soud, v jehož obvodu měl zůstavitel trvalé bydliště (místní příslušnost). V občanskoprávních věcech rozhodovali

¹¹⁸ Okresní archiv Olomouc, fond olomouckých notářů, ev. č. 11 D 1951, spisová značka řízení 11 D 127/51 [dosud nezpracováno a nekatalogizováno].

¹¹⁹ § 312, § 313 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

v první stolici soudy okresní. V tomto případě se jednalo o Okresní soud v Olomouci (věcná příslušnost).¹²⁰

Projednávání dědictví mohl soud přikázat notáři, avšak všechna konečná rozhodnutí však činil do 31. 12. 1951 soud.¹²¹

7.3. Předběžné šetření

Protokol o předběžném šetření nahrazoval předchozí úmrtní zápis. Předběžné šetření se nemuselo nutně jako úmrtní zápis konat v bytě zemřelého, ale soud, národní výbor nebo notář zjišťoval potřebné informace od příbuzných, známých zůstavitele. Protokol o předběžném šetření byl důležitou výchozí listinou pro další řízení. Při tomto šetření byla zjišťována totožnost zůstavitele (jméno, příjmení, věk, rodinný stav, státní občanství), zaměstnání, den a místo úmrtí, osoby, které by mohly přicházet v úvahu jako dědici. Zjišťuje se také majetek a dluhy zůstavitele, existence závěti, a zda tu bylo poručenství či opatrovnictví.¹²²

Soud nebo pověřený notář byl na základě předběžného šetření povinen učinit určitá neodkladná opatření. Jednalo se o zjištění stavu a obsahu závěti, zajištění dědictví, prodej věcí, které není možné uschovat bez nebezpečí škody. Měl se také postarat o vydání nedoplatků zůstavitelovy odměny za práci apod.¹²³

Soud nařídil na návrh nebo z úřední povinnosti zajištění dědictví, a to z důvodu ochrany nároků státu, nebo jiného obecného zájmu, nebo k ochraně právních zájmů dědice nebo věřitele. Zajištění dědictví se provádělo uložením u soudu, zapečetěním v bytě, nebo uložením u schovatele. Pokud se jednalo o peníze nebo jiné hodnoty, které měl zůstavitel uložené u soudu, u peněžních ústavů na vkladních knížkách, běžných či depozitních účtech či v bezpečnostních schránkách, zajišťovaly se tyto prostředky zákazem dispozice s nimi.¹²⁴

Pokud byla nalezena závěť, nedocházelo již k jejímu prohlášení, ale byl sepsán protokol o stavu a obsahu závěti. V protokolu se uvedlo datum sepsání závěti, kdo ji předložil, zda listina byla odevzdána zapečetěná či nikoliv, zda v ní bylo

¹²⁰ § 3, § 9, § 310, § 618 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹²¹ § 323 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, § 31 zák. č. 201/1949 Sb., o notářství.

¹²² RUBEŠ, Josef (ed). *Komentář k občanskému soudnímu řádu – 1. díl*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1959, s. 293 (§ 314 občanského soudního řádu).

¹²³ § 315 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹²⁴ § 318 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, § 555 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

něco opravováno, či vymazáváno apod. K protokolu se připojoval pouze opis závěti, originál se ukládal.¹²⁵

Ze záznamu o výsledku předběžného šetření zemřelého K. A. vyplývá, že zemřelý se narodil v roce 1910, měl československé státní občanství, byl ženatý, pracoval jako samostatný rolník, zemřel v březnu roku 1951 ve Fakultní nemocnici v Olomouci, zanechal po sobě manželku a dvě nezletilé děti. Byl spolujednatelzem rolnické usedlosti. Zemřelý závěť nezanechal. Opatrovníkem nezletilých dětí zemřelého byl navržen bratr zemřelého K. B. Tento protokol vypracoval předseda Místního národního výboru v Blatci, dne 19. 03. 1951.

7.4. Projednávání dědictví v užším smyslu

7.4.1. Zjišťování okruhu dědiců

Možnosti, jak zjistit eventuální dědice zůstávaly stejné, jaké jsem již uváděla v předchozích příkladech. Soud zjištěné domnělé dědice uvědomil a poučil, že mohou do jednoho měsíce dědictví odmítnout a jaké náležitosti a následky toto odmítnutí má.¹²⁶

Pokud dědic nebyl přítomný nebo jeho pobyt nebyl znám, uvědomí se opatrovník, a pokud nepřítomný dědic ve stanovené lhůtě neprohlásí, že dědictví odmítá nebo neodmítá, nastupují na jeho místo další dědicové. K tomuto zmíním judikaturu nejvyššího soudu, která uvádí, že pokud dědic žije v cizině a jeho adresa je soudu známa, nelze ho považovat za dědice nepřítomného ve smyslu § 61 odst. 2, § 519 odst. 2 o. z. Takového dědice musí soud uvědomit o dědictví a poučit jej o možnosti odmítnutí dědictví a jeho následcích ve smyslu § 324 o. s. ř.¹²⁷

28. 04. 1951 se do kanceláře olomouckého notáře dostavila manželka zemřelého K. M. a uvedla další informace, které nebyly odhaleny v rámci předběžného šetření. K. M. uvedla, že je v jiném stavu a očekává narození třetího dítěte do 14 dnů. Mimo výše uvedenou polovinu usedlosti v Blatci, vlastnil zůstavitel spolu se svou ženou také pozemky v Žerůvkách, neznámo jaké výše měl vklady v záložně, uzavřenou životní pojistku. Na závěr bylo v protokole sepsaným notářem konstatováno, že je dána nutnost učinit soupis na místě samém.

¹²⁵ § 319 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, § 555 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹²⁶ § 324 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹²⁷ Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 29. května 1953, sp. zn. 155/53.

7.4.2. Soupis

Občanský soudní řád rozlišoval soupis a soupis na místě samém s odhadem. Soupis je možné si představit jako předchozí místopřísežné seznání jmění, vycházelo se tedy z údajů poskytnutých dědici. Oba soupisy obsahovaly seznam veškerého jmění, které v době smrti patřilo zůstaviteli.

Soupis na místě samém s odhadem znalce se prováděl, pokud případní dědici nežili z výtěžku vlastní práce, nebo pokud soud vyhověl návrhu na učinění takového soupisu, nebo pokud o nutnosti tohoto soupisu rozhodl soud. Návrh na soupis na místě samém mohla navrhnout socialistická právnická osoba, která má právní zájem na zjištění daného jmění, nebo zákonný zástupce nesvéprávného dědice či neznámého pobytu, či jiný účastník řízení.¹²⁸

Při soupisu je třeba se zabývat otázkou, zda zde bylo zákonné majetkové společenství mezi manžely¹²⁹ a zařadit tak do soupisu jen část, která náležela zůstaviteli. Rozdělení zákonného majetkového společenství manželů nebylo v dědickém řízení prováděno, postupovalo se tak z ustanovení § 26 odst. 2 zák. č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který stanovil, že podíly manželů jsou stejné.¹³⁰

Pokud se prováděl odhad, bylo k tomuto nutné přizvat znalce. Na konci protokolu o soupisu se uváděla konečná výše aktiv, pasiv a čistá hodnota jmění, podepíší se přítomní a dědicové prohlásí, že jejich údaje jsou správné.¹³¹

Zápis o provedení soupisu na místě samém sepsal olomoucký notář a vyplývá z něho, že se do domu zůstavitele v Blatci dostavil notář z příkazu soudu činný, zapisovatelka, znalec, vdova K. M. a kolizní opatrovník nezletilých dětí. Bylo zaznamenáno, že strany prohlásily, že ničeho nezamlčely a byly poučeny o trestních následcích případného zamlčení.

Pod kolonkou jmění byl zaznamenán dům, ke kterému náležely hospodářské budovy a ovocná zahrada, to vše oceněno na 80.000,-- Kčs, započítávalo se tedy 40.000,-- Kčs. Pozemky Na Nivách a v Blatci byly oceněny na 252.000,-- Kčs, započítávalo se 126.000,-- Kčs. Živý inventář (krávy, prasata, koně, slepice atd.) byl oceněn na 95.000,-- Kčs, započítáno 42.750,-- Kčs, mrtvý inventář (žací stroj, vyoravač, vozy atd.) na 9.000,-- Kčs, započítáno 4.500,-- Kčs. Hodnota pozemků

¹²⁸ § 325 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹²⁹ Viz. § 22 – § 29 zák. č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

¹³⁰ CECHLOVÁ, Eva, TRUTNOVÁ, Jana. Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů. In *Ad notam*, 2006, roč. 12, č. 2, s. 45.

¹³¹ § 327 – § 329 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

v Žerůvkách byla stanovena na částku 13.500,-- Kčs, započítáno 6.750,-- Kčs. Prádlo a šatstvo mělo nepatrnou hodnotu 2.000,-- Kčs. Na vkladní knížce, která patřila do osobního (výlučného) majetku zůstavitele, byla uschována částka 105.430,10 Kčs. Hodnota pojistek činila 82.214,-- Kčs.

Pod kolonkou srážky byl zařazen dluh Fakultní nemocnice Olomouc ve výši 7.140,-- Kčs a 219.748,-- Kč dlužil zůstavitel jiným fyzickým osobám. Čistá hodnota jmění tedy činila 182.756,10 Kčs.

7.4.3. Zákonní dědicové

V tomto případě zůstavitel nezanechal závěť a na řadu tak přišla zákonná dědická posloupnost. Podle zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, byly rozlišovány pouze dvě dědické skupiny. Do první dědické skupiny zákon zařadil potomky a manžela zůstavitele, kdy všichni tito dědí rovným dílem a manžel nejvýše jednu polovinu. Ve druhé skupině dědil manžel, rodiče a členové společné domácnosti, ti dědí rovným dílem, manžel nejméně polovinu. V případě, že se některý z rodičů nedožije smrti zůstavitele, nabývají tohoto dědického podílu rovným dílem jeho děti a není – li jich, tak jeho rodiče, jedná se o tzv. sekundární reprezentanty.¹³²

V mém praktickém příkladě se dědilo ze zákona podle první dědické skupiny. Dědili zde tři potomci a manželka, podíl na dědictví každého z nich byl ve výši ¼.

Dědí všechny děti, které byly zůstavitelem zplozeny, nezáleží na tom, zda se jedná o děti manželské nebo mimomanželské. Děti osvojené dědí stejně jako děti vlastní. Dědí také děti, které jsou v době smrti zůstavitele ještě nenarozené, ale které jsou již počaté, tzv. pohrobci. Dítě, které je počato, posuzuje se, pokud jde o jeho práva, jako by se již bylo narodilo, narodí-li se pak živé. Jsou-li pochyby, zdali se dítě narodilo živé či mrtvé, má se za to, že se narodilo živé.¹³³ V takových případech bylo třeba odložit projednávání dědictví až do doby narození dítěte. U manžela se vyžadovala platnost manželského svazku v době smrti, nevyžadovalo se skutečné soužití.¹³⁴

¹³² § 526 – § 532 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹³³ § 5 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹³⁴ HOLUB, Rudolf (ed). Komentář k občanskému zákoníku. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, s. 97 – 98 (§ 554 občanského zákoníku).

7.4.4. Dohoda o rozdělení dědictví

Dědici si mohou rozdělit věci patřící do dědictví i mimosoudně. Je-li však některý z nich nesvéprávný, může se tak stát jen před soudem.¹³⁵

Při dalším projednávání dědictví v kanceláři olomouckého notáře uzavřeli zůstavitelova vdova K. M. a kolizní opatrovník nezletilých dětí K. B. dohodu o rozdělení dědictví. Tato dohoda zněla následovně: „Vdova K. M. převezme celé dědictví proti tomu, že zaplatí útraty pohřbu a nemoci, zaplatí dědické a převodní poplatky a poplatek za projednávání dědictví a vyplatí nezletilým pozůstalým dětem každému obnos 30.000,-- Kčs s tím, že tyto podíly budou ponechány vdově proti zajištění na nemovitostech a dále, že výnosy obou pojistek případnou výhradně nezletilým pozůstalým dětem rovným dílem.”

K tomuto zmíním ustanovení § 1 zákona č. 139/1947 Sb., o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a zamezení drobení zemědělské půdy, ve kterém je uvedeno, že nelze dělit zemědělskou usedlost na menší celky než je 10 ha. Pokud by ovšem v tomto případě docházelo k reálnému dělení pozemku, byla by tato podmínka splněna.

Je třeba se také vypořádat s otázkou, zda nezletilé děti nebyly zkráceny na svých právech. Ze zákona by každému dítěti měla připadnout ¼ čisté pozůstalosti v hodnotě 45.689,27 Kčs, dle dědické dohody každé z dětí obdrží 30.000,-- Kčs a z výnosů pojistek 27.404,66 Kčs, což převyšuje zákonný podíl.

7.4.5. Potvrzení o nabytí dědictví

Po splnění všech zákonných podmínek soud potvrdil nabytí dědictví a prohlásil projednávání za skončení, činil tak prostřednictvím usnesení.¹³⁶ Vzhledem k tomu, že dědictví se nabývalo již smrtí zůstavitele, měla usnesení soudu pouze deklaratorní charakter. Proti tomuto usnesení bylo možné bránit se stížností a to do 15 dnů ode dne doručení.¹³⁷

V tomto usnesení se uvádělo jméno a příjmení zůstavitele, den úmrtí, jména a příjmení dědiců a jejich zákonných zástupců, právní důvod dědění, velikost podílů či

¹³⁵ § 335 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹³⁶ § 333 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹³⁷ Viz. § 190 a násl. zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

jaké věci nebo práva dědici nabyli, jaké změny se mají provést ve veřejných knihách.¹³⁸

Ve vybraném praktickém příkladě soud v usnesení ze dne 25. 09. 1951, schválil soupis, dohodu o rozdělení dědictví a přibrání kolizního opatrovníka nezletilým dětem a potvrdil nabytí dědictví podle dohody o rozdělení dědictví. Poplatek za projednání dědictví byl stanoven na částku 16.400,-- Kčs.

Tento spis je ukončen usnesením o povolení vkladu vlastnického práva vdovy a zástavního práva nezletilých dětí ve výši 30.000,-- Kč, to vše k ½ nemovitostí, jež byly předmětem dědictví.

¹³⁸ § 334 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

8. Rozbor příkladu č. 4 z olomoucké notářské praxe

Jako poslední příklad uvádím dědické řízení, na které se vztahuje odlišný notářský řád, než jaký byl užíván v předchozím případě, je to zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství. Hmotněprávní a procesněprávní úprava zůstává nezměněna. Zákon č. 116/1951 Sb., nabyl účinnosti dne 1. 1. 1951 a pokud tedy soud po tomto datu pověřil notáře k projednávání dědictví, činil notář při tomto projednávání veškerá rozhodnutí sám.

8.1. Obsah spisu, seznámení s případem

V daném spise se nachází oznámení o úmrtí, které zaslal Jednotný národního výboru v Olomouci, adresovaný Okresnímu soudu v Olomouci. Na tomto dokumentu je zaznamenáno pověření státního notáře v Olomouci k projednání dědictví. Další listinou je záznam o výsledku předběžného šetření, následuje protokol o zjištění stavu a obsahu závěti a opis závěti. Dále se ve spise nachází zápis sepsaný u Státního notářství v Olomouci o projednání dědictví a spis je ukončen usnesením Státního notářství v Olomouci o nabytí dědictví.

Z předběžného šetření vyšlo najevo, že zemřelý S. J. se narodil v roce 1900 a zemřel v roce 1952, byl zaměstnancem ČSD, byl ženatý, ale děti neměl, rodiče předemřeli, měl čtyři sourozence, zanechal závět'.¹³⁹

8.2. Závěť zůstavitele a její náležitosti

Občanský zákoník z roku 1950 definoval závěť jako jednostranný projev vůle, kterým zůstavitel osobně činí pořízení o svém majetku. Tento zákon již nepřipouštěl vzájemné závěti a dědické smlouvy mezi manžely, jednou závětí mohl učinit pořízení pouze jeden pořizovatel.¹⁴⁰ V rozhodnutí tehdejšího nejvyššího soudu se uvádí, že zemřel-li zůstavitel za účinnosti zákona č. 141/1950 Sb., nelze při projednávání dědictví přihlížet k jeho pořízení učiněnému ve společné závěti, i když k jejímu zřízení došlo za účinnosti dřívějších předpisů.¹⁴¹

¹³⁹ Okresní archiv Olomouc, fond olomouckých notářů, ev. č. 12 D 1952, spisová značka řízení 12 D 129/52 [dosud nezpracováno a nekatalogizováno].

¹⁴⁰ § 534, § 535 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 1954, sp. zn. Cz 329/54.

Závěť musí být výslovný, jednostranný, svobodný, srozumitelný, osobní a vážný projev zůstavitele, musí mít písemnou formu a zůstavitel v ní musí pořizovat o svém majetku, v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok jejího pořízení.¹⁴²

Závěť může učinit pouze osoba svéprávná,¹⁴³ nebo nezletilý starší patnácti let, kteří pořizují o majetku, kterého nabyly vlastní prací, ti však mohou pořizovat pouze před soudem nebo notářem. Před notářem nebo soudem musí pořizovat také slepí, hluchí, kteří neumějí číst a němí, kteří neumějí psát.¹⁴⁴

Co se týče forem závěti, můžeme je rozdělit na holografickou a alografickou. Holografická (vlastnoruční) závěť je taková, kterou napsal zůstavitel vlastní rukou a vlastnoručně ji podepsal. Alografickou závěť nenapsal pořizovatel vlastní rukou, musí ji však vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky, kteří jsou současně přítomní, prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci se na tuto závěť také musí podepsat. Jestliže pořizovatel nemohl číst ani psát, prohlásil svou poslední vůli do zápisu před třemi svědky, kteří jsou současně přítomni. Před soudem nebo před notářem mohl každý vyjádřit svou poslední vůli do úředního zápisu, zde nebylo potřeba žádných svědků.^{145, 146}

Holografická závěť zůstavitele S. J. byla sepsána následovně: „*Jmenovaný S. J. žádá, aby v případě jeho smrti, bylo jeho vázané peněžní jmění, které zůstává rozděleno takto: Jsou čtyři sourozenci S. B., S. L., V. H., D. A., každý dostane 11.000,-- Kčs čistých peněz. Ze zbytku se zaplatí daň a pozůstalostní řízení a zbytek připadá manželce S. M., která o mě pečovala až do poslední chvíle, psáno dne 6. ledna 1952, při dobrém vědomí svědomí, S. J.*”

Všechny podstatné náležitosti holografické závěti byly splněny, tato závěť je tedy platným dědickým titulem.

¹⁴² § 538, § 541 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹⁴³ Viz. § 9 a násl. zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹⁴⁴ § 540, § 545 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹⁴⁵ § 542, § 543, § 544, § 545 zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹⁴⁶ HOLUB, Rudolf (ed). Komentář k občanskému zákoníku. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, s. 97 – 98 (§ 542, 543 občanského zákoníku).

8.3. Projednání dědictví státním notářem

Všichni závětní dědici se na předvolání dostavili do kanceláře státního notáře. Státní notář poučil dědice o možnosti odmítnout dědictví a o tom, jaké jsou následky tohoto odmítnutí, kdy všichni dědici prohlásili, že dědictví neodmítají.¹⁴⁷

Následně byl podle souhlasných prohlášení dědiců učiněn soupis.¹⁴⁸ Jméno zůstavitele se skládalo z vázaného vkladu u spořitelny, starého nábytku, starého šatstva, to vše v hodnotě 71.792,-- Kčs, dluhy činily 2.171,-- Kčs. Státní notář tento soupis dle § 330 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních schválil.

Účastníci dále navrhli, aby bylo vydáno potvrzení o nabytí dědictví v následující podobě: *„Celé dědictví v ceně 71.792,-- Kčs, nabývá do vlastnictví pozůstalá manželka S. M., a je povinna zaplatit dědické dluhy, dědické daně, poplatky z dědictví, náklady za projednání, vydat z vázaného vkladu každému ze zůstavitelových sourozenců 11.000,-- Kčs, nejpozději do měsíce od právní moci tohoto rozhodnutí.“*

Předposlední listinou v daném spisu je usnesením státního notáře, kde podle § 333 a § 334 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních potvrdil, že závěťí povolání dědici nabyli ke dni smrti zůstavitele dědictví.

Spis je zakončen informací o výši notářských poplatků, vypočítaných podle sazebníku připojenému k nařízení ministra financí č. 118/1951 Sb. Poplatek se vypočítal z ceny zůstavitelova osobního majetku, kdy základ poplatku se zaokrouhluje dolů na částku dělitelnou stem. Poplatek činil 2,5 % ze zaokrouhleného základu poplatku, tedy 1.792,-- Kčs.

¹⁴⁷ § 324 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

¹⁴⁸ § 325 zák. č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

Závěr

Hlavní náplní mé práce byl výběr případů z notářské praxe a jejich zhodnocení podle platné právní úpravy v dané době. Záměrně jsem se zaměřila na rok 1946 až rok 1954, a to nejen proto, že se jednalo o velmi těžké období po ničivé druhé světové válce a následný nástup komunistů k moci, ale také proto, že se v tomto období doslova vystřídalo několik právních úprav, které se vztahují k činnosti notáře.

V úvodní kapitole jsem se věnovala nastínění vývoje činnosti notářů před vznikem Československé republiky a dále vývoji po vzniku ČSR až do druhé světové války. Záměrně jsem zvolila rok 1871, jelikož náplní mé práce nebylo se dopodrobna zabývat celým vývojem notářství a v roce 1871 byl přijat notářský řád, který pak díky recepci platil na našem území až do roku 1949. Již pouhá platnost zákona u nás vykazuje, že se jednalo o velmi propracovaný a kvalitní právní předpis, který bylo těžké překonat jiným návrhem. O kvalitě svědčí i to, že i náš současný platný notářský řád z něho po více než 100 letech vycházel.

V rámci porovnávání notářského řádu z roku 1871 s notářskými řády z let 1949 a 1951 uvádím následující rozdíly, které spočívají hlavně v odrazu doby a podpisu komunismu na přijímání řádů z roku 1949 a 1951.

Podle notářského řádu z roku 1871 nebyli notáři považováni za státní zaměstnance a jejich samostatnost zdůrazňoval dohled nad jejich činností prostřednictvím samosprávných notářských komor a nikoli státem. Notáři byli jmenováni ministrem spravedlnosti na základě výsledku konkurzu.

V zákoně č. 201/1949 Sb., o notářství, byl notář označen za veřejný orgán, který jmenoval ministr spravedlnosti na návrh Ústředního sboru notářského, který po celou dobu platnosti tohoto zákona ovšem nebyl zřízen. Notářské komory byly tímto zákonem zrušeny a žádné obdobné orgány zřízeny nebyly.

Pokud notářský řád z roku 1949 chtěl zakrývat absolutní podřízení notářství státu, zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství toto prohlásil naplno. Notář se stal státním zaměstnancem ve státní službě, podřízenost ministru spravedlnosti zde byla přímo zakotvena. Při jmenování mohl ministr spravedlnosti dokonce prominout podmínky, jako bylo vzdělání nebo praxe, tím se samozřejmě ani notářství nevyhnulo dosazování spolehlivých politických osob ze strany státu.

Jednotlivé notářské řády se odlišovaly také v postavení notáře v dědickém řízení. Notářský řád z roku 1871 tuto problematiku neupravoval a v platnosti zůstala hlava XIII. notářského řádu z roku 1855, kde byl notář, který vykonával úkony z pověření soudu označován za soudního komisaře. Soudní komisař dle pověření projednával pozůstalost a činil úkony v řízení, ovšem konečné usnesení o skončení řízení náleželo vždy do pravomoci soudu.

V řádu z roku 1949 se notář neoznačoval za soudního komisaře, ovšem činnost se od předchozí úpravy nelišila, jednalo se o činnost z příkazu soudu, kde také řízení zahajoval a ukončoval soud.

Zákon o státním notářství zakotvoval odlišnou úpravu. Soudem pověřený státní notář mohl v dědickém řízení činit všechna rozhodnutí, která pak měla účinky soudního rozhodnutí.

Stěžejní částí mé práce byl rozbor příkladů z olomoucké notářské praxe. Na příklady jsem navázala jednak úpravu výše zmíněných notářských řádů, ale také právní úpravu procesního řízení a hmotného dědického práva.

Procesní část u prvních dvou rozebíraných případů upravoval nesporný patent, který dělil dědické řízení na fázi přípravného řízení a na fázi vlastního pozůstalostního řízení. U dalších příkladů je procesní úprava zahrnuta v občanském soudním řádu z roku 1950, který rozděloval projednávání dědictví v užším a širším smyslu.

Obligaturní náležitostí každého spisu byl dle nesporného patentu úmrtní zápis. Jednalo se o právní listinu sepsanou notářem nebo soudním vyslancem a zjišťovaly se jí potřebné informace o zemřelém a jeho majetku, dle občanského soudního řádu mělo obdobnou úlohu předběžné šetření.

Rozdíl byl také v postupu v případě zjištění existence závěti, zatímco podle nesporného patentu docházelo k jejímu prohlášení, dle řádu z roku 1950 se sepisoval protokol o stavu a obsahu závěti.

Za doby platnosti nesporného patentu museli dědici podávat dědickou přihlášku, tento institut se ale v druhém jmenovaném předpise již neobjevuje.

Jinak tomu bylo také v případě soupisu majetku. V nesporném patentu postačovalo tzv. místopřísežné seznání jmění, soupis byl sepisován v případech stanovených zákonem. Stejnou váhu jako místopřísežné seznání jmění měl pak soupis sepisovaný podle občanského soudního řádu, který se sepisoval vždy, nestanovil-li zákon, že je třeba sepsání soupisu na místě samém s odhadem.

Rozdíl spočíval také v účincích konečného usnesení, zatímco usnesení o odevzdání podle nesporného patentu mělo konstitutivní účinky, usnesení o potvrzení o nabytí dědictví mělo občanského soudního řádu účinky deklaratorní.

Odlišnosti nastaly také v úpravě hmotného práva dědického, které jsem uváděla již v samotném textu své práce. Na první případy se vztahovala úprava obecného zákoníku občanského (ABGB), na další dva případy pak úprava tzv. středního kodexu.

Základním rozdílem je okamžik nabytí dědictví dědicem. Podle ABGB se tak stávalo až usnesením soudu o nabytí dědictví, tzv. odevzdací listinou. Usnesením musela být přijata také dědická přihláška, která byla podmínkou, aby se osoba mohla stát dědicem. Institut této tzv. ležící pozůstalosti se ve středním kodexu již nevyskytoval a dědictví se nabývalo smrtí zůstavitele.

Obecný občanský zákoník znal tři dědické tituly, střední kodex pouze dva. A jiná byla také úprava v rámci dědění ze zákona. Obecný zákoník občanský rozeznával čtyři dědické třídy, střední kodex dvě dědické skupiny.

Ve své práci jsem se také podrobněji věnovala institutu svěřenského náhradnictví dle ABGB, který se již v pozdější úpravě neobjevil. Jak ale vyplývá ze současné judikatury, je možné se i v současné praxi s tímto institutem setkat.

Na závěr bych chtěla uvést, že materiály poskytnuté Okresním archivem v Olomouci pro mne byly obrovským přínosem a staly se základem mé práce. Odrážela se v nich těžkost doby, kterou jsem zvolila, a tyto spisy pro mne byly opravdu pramenným skvostem.

Shrnutí (Summary)

Shrnutí

„Činnost notáře v dědickém řízení na praktických případech z olomoucké notářské praxe v letech 1946 - 1954”

Diplomová práce se zabývá činností notáře v dědickém řízení a je zaměřena na období od roku 1946 do roku 1954. V této práci detailně rozebírám hlavně právní úpravu, která se vztahuje k činnosti notáře. Krátce se zde věnuji historickému vývoji. Zaměřuji se na notářské řády z roku 1871, 1949 a 1951, kde se snažím charakterizovat osobu notáře, jeho postavení, činnost a notářský úřad a změny, které nastaly. Dále se zabývám právní úpravou dědického práva a dědického řízení v těchto letech.

Práce je rozdělena do osmi částí a stěžejní část tvoří praktické případy. Změny právních úprav zkoumám na praktických případech, které mi poskytl Okresní archiv v Olomouci. Zvolila jsem čtyři případy, detailně rozebírám celý obsah spisu a aplikuji na danou problematiku právní úpravu.

Hlavním cílem této práce je rozbor archivního materiálu a zhodnocení odrazu aktuální právní úpravy hmotného práva občanského, civilního procesu a notářského řádu v činnosti olomouckých notářů v dědickém řízení.

Summary

„Notary’s activities in inheritance proceedings on practical cases of Olomouc notarial practice during the years 1946 - 1954”

This thesis will focus on notarial activities of inheritance proceedings, targeting a period of working experience from 1946 to 1954. I will analyze the main legal rules in relation to the notarial activities. I will also shortly note the relevant history, detailing the notary orders in 1871, 1949 and 1951. I will describe a person of

notaries, their status and main activities, notarial office and further historic changes that have occurred. I will also mention rules of the inheritance law and inheritance proceedings in the years.

The all thesis is divided into eight separate parts when the vital part consists of practical cases provided to me by the District archives in Olomouc. I will examine these to depict changes of law rules. Further to my examination, I have chosen four individual cases, particularly analyzing the contents of the files and applying to the issue of legal regulation.

The main objective of this thesis is an analysis of archival material and an assessment of the actual substantive rules of civil law, civil procedure law and rule of the notary in the activities of notaries in Olomouc inheritance proceedings.

Seznam klíčových slov (Keywords)

Klíčová slova:

Notář, dědické řízení, notářský řád, dědické právo, praktické případy, činnost notáře, soudní komisař, spis, závěť, dědic, dědická skupina

Keywords:

Notary, inheritance proceedings, rule of notary, inheritance law, practical cases, notary's activities, judicial commissioner, file, testament, inheritor, inheritance group

Použitá literatura

Monografie a komentáře:

1. SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace a činnost notářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, 39 s.
2. SCHELLEOVÁ, Ilona. *Notářství*. 1. vydání. Zlín: Nakladatelství Živa v.o.s., 1994, 228 s.
3. BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2001, 507 s.
4. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 3. díl*. 1. vydání. Praha: Codex, 1998, 680 s.
5. SCHELLEOVÁ, Ilona, STAVINHOVÁ, Jaruška. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie – 1. díl*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, 171 s.
6. SCHELLEOVÁ, Ilona, STAVINHOVÁ, Jaruška. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie (dokumenty) – 2. díl*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, 281 s.
7. HOLUB, Rudolf (ed). *Komentář k občanskému zákoníku*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, 380 s.
8. RUBEŠ, Josef (ed). *Komentář k občanskému soudnímu řádu – 2. díl*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1959, 773 s.
9. RUBEŠ, Josef, TOLAR, Jan. *Notářský řád a předpisy s ním související platné v zemi České a Moravské*. 1. vydání. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1948, 251 s.
10. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, 594 s.
11. BRÁZDA Jiří, BÉBR Richard, ŠIMEK Pavel. *Notářství jeho vývoj organizace a pravomoc*. 1. vydání. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1976. 377 s.

Články:

1. SKŘEJPEK, Michal. Notáři a notářství v antickém Římě I. In *Ad notam*, 2009, roč. 15, č. 6, s. 228.
2. SKŘEJPEK, Michal. Notáři a notářství v antickém Římě II. In *Ad notam*, 2010, roč. 16, č. 1, s. 36.
3. JINDŘICH, Miloslav. Notářství v českých zemích do roku 1949. In *Ad notam*, 2003, roč. 9, jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 2 – 14.
4. BALÍK Stanislav. Střípky z historie 2. In *Ad notam*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 34.
5. ČULÍK, Jaroslav. Notářstvo v uplynulém desetiletí. In *Ad notam*, 1999, roč. 5, č. 1, s. 12.
6. ČULÍK, Jaroslav. Zrušení notářství. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 2, s. 39.
7. ČULÍK, Jaroslav. O notářství. In *Ad notam*, 1997, roč. 3, č. 5, s. 110.
8. KOUBA, Václav. Úvaha nad obnovením institutu pozůstalosti. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 4, s. 83.
9. KNAPP, Viktor. Poznámky o fideikomisární substituci. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 5, s. 110.
10. MIKEŠ, Jiří. O fideikomisární substituci. In *Ad notam*, 2005, roč. 11, č. 3, s. 92.
11. WAWERKA, Karel. Naše republika a notářství. In *Ad notam*, 2008, roč. 14, č. 6, s. 230.
12. HANUŠ, Štěpán. Jak moravští notáři zachraňovali instituci notářství. In *Ad notam*, 1995, roč. 1, č. 1, s. 17.
13. CECHLOVÁ, Eva, TRUTNOVÁ, Jana. Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů. In *Ad notam*, 2006, roč. 12, č. 2, s. 45.
14. HORA, Václav. Na prahu nové doby. In *Právník*, 1919, roč. 58, sešit 1, s. 1 – 10.
15. HOFFMANN, Jan, WAWERKA Karel. Notářství včera, dnes a zítra. In *Právo a zákonnost*, 1991, roč. 39, č. 1, s. 26.
16. PUŽMAN. Zestátněné notářství. In *Právník*, 1952, roč. 91, s. 187 – 189.

Právní předpisy:

1. Zákon č. 76/1871 ř. z., o tom, ku kterým jednáním právním potřebí spisu notářského
2. Zákon č. 75/1871 ř. z., jímž je zaveden řád notářský
3. Zákon č. 46/1868 ř. z., o vykonání kázně nad soudními úředníky
4. Císařský patent č. 94/1855 ř. z.
5. Zákon č. 155/1919 Sb., jímž se prozatímně mění ustanovení notářských řádů ze dne 25. července 1871
6. Zákon č. 161/1921 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákonů o soudní příslušnosti a soudním řízení v občanských věcech a o projednání pozůstalosti
7. Vládní nařízení č. 136/1940 vlády protektorátu Čech a Moravy o právním postavení Židů ve veřejném životě
8. Císařský patent č. 94/1855
9. Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., obecný zákoník občanský
10. Císařský patent č. 208/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech
11. Zákon č. 111/1895 ř. z., o vykonání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních
12. Zákon č. 100/1931 Sb., zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného
13. Císařské nařízení č. 278/1915 ř. z.
14. Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství
15. Nařízení ministra spravedlnosti č. 202/1949 Sb.
16. Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství
17. Zákon č. 66/1950 Sb., o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců

18. Nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb., kterým se provádí zákon o státním notářství
19. Nařízení ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích
20. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
21. Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních
22. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
23. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
24. Zákon č. 50/1926 Sb., o evidenci posledních pořízení sepsaných u soudů nebo notářů nebo u nich uložených
25. Zákona č. 139/1947 Sb., o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a zamezení drobení zemědělské půdy

Judikatura:

1. Gl. U. 12.366, Gl. U. 6846, 15. 918, Gl. U. 7491, Gl. U. n. ř. 5714, Gl. U. 3494, Gl. U. 10.298, Rv 165/13, uvedené v komentáři ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 3. díl.* 1. vydání. Praha: Codex, 1998, 680 s.
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. února 1926, sp. zn. R II 4/26
3. Usnesení Městského soudu ze dne 30. listopadu 1994, sp. zn. 24 Co 139/94
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. října 1942, sp. zn. Rv I 217/42
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. května 1953, sp. zn. 155/53
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 1954, sp. zn. Cz 329/54
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. března 1945, sp. zn. R II 216/44
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. srpna 1926, sp. zn. R II 236/26
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. září 1943, sp. zn. Rv I 407/43
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 1927, sp. zn. Rv I 654/26

Přílohy

Příloha č. 1: Úmrtí zápis

OKRESNÍ SUDNĚVOLNÝ ÚŘAD
Došlo: 11 XI. 1950. hod
..... krát příloh příloh
..... záhl. v prvop. v opise
ednační číslo: D **DI 454/50** 9
10. 12/50 - 581/51

V seznamu listin máti
z. 9. bernina úř.
Úmrtí zápis.
O. 14/11 1950
sepsaný dne 5. listopadu 1950 v Křelově 11 D 133 /51

1. Jméno a příjmení zemřelého (u vdaných žen též rodové jméno):
František [redacted]

2. Zaměstnání: **vrchní tražný řemeslník v. v.**

3. Věk: **54**

4. Náboženství: **římsko-katolické**

5. Rodinný stav [svobodný(á), ženatý, vdaná, ovdovělý(á), soudně rozvedený(á) nebo rozloučený(á)]: **ženatý**

6. Domovská a státní příslušnost: **Křelov - československá**

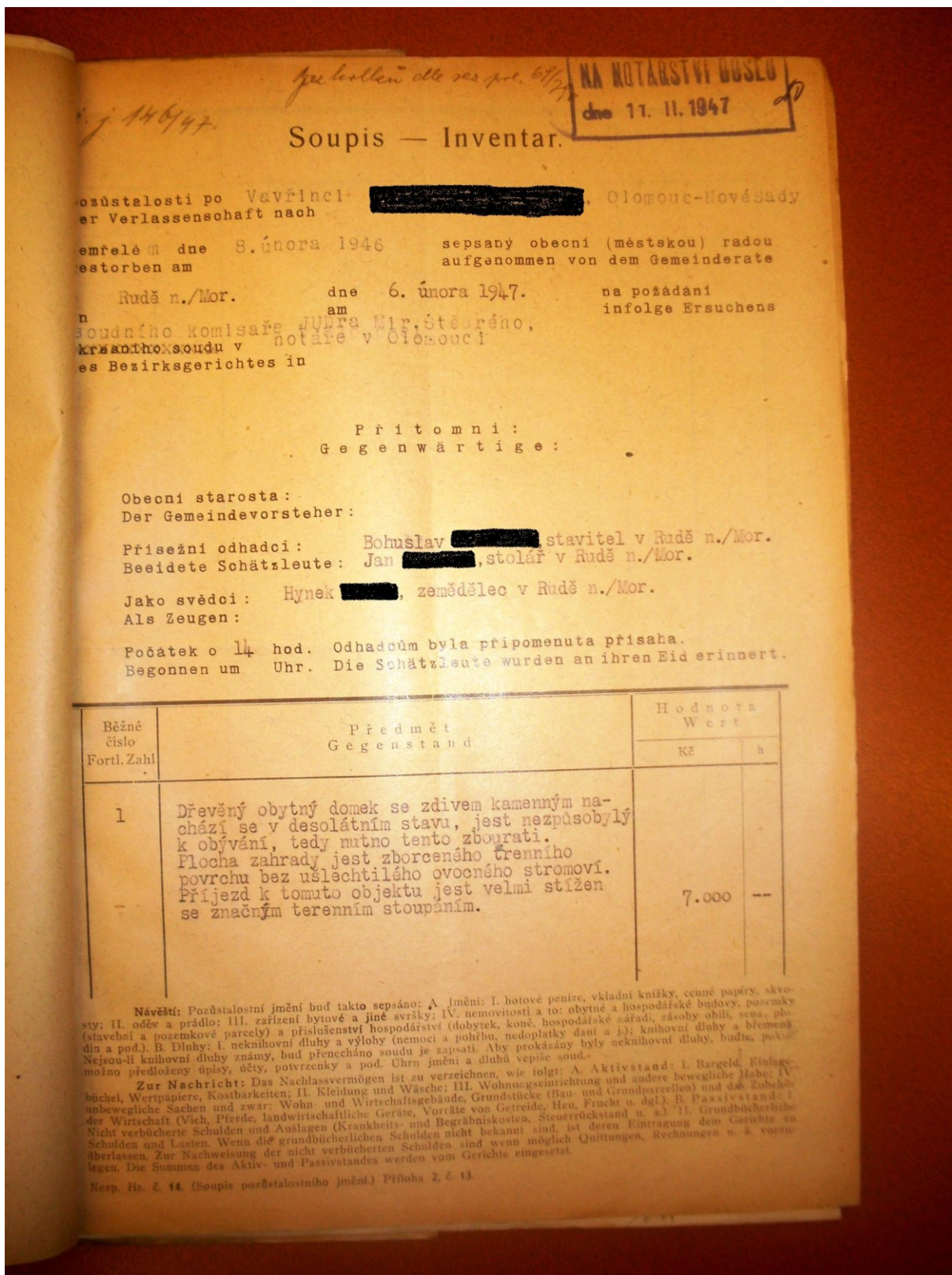
7. Rádné bydliště (byt) [nebyl-li zemřelý svéprávný, budiž udán poručenský (opatrovnícký) soud a uveden poručenský (opatrovnícký) dekret]:
Křelov č.p. 118

8. Den a místo úmrtí: **7. 8. 1950 v Křelově**

9. Pozůstalý(á) manžel(ka) (jméno a příjmení, zaměstnání a bydliště; je-li nezletilý, též jméno a příjmení, zaměstnání a bydliště zákonného zástupce):
1. Žofie [redacted] v doniacnosti, Křelov č.p. 118

10. Zletilé děti a zletilí potomci dětí již zemřelých (jméno, příjmení, stáří, zaměstnání a místo pobytu): **Doubravka [redacted] rozená [redacted] v Olomouci**

Příloha č. 2: Ukázka tiskopisu soupisu

Soupis — Inventar.

NA NOTARSTVÍ MORAVY
dne 11. 11. 1947

pozůstalosti po Vavřinci [redacted] Olomouc-Nové Sady
er Verlassenschaft nach

zemřelém dne 8. února 1946 sepsány oboecní (městskou) radou
estorben am aufgenommen von dem Gemeinderate

Rudě n./Mor. dne 6. února 1947. na požádání
am infolge Ersuchens
soudního komisaře JUDr. M. Štěpáného,
krsanthsoudu v notáře v Olomouci
es Bezirksgerichtes in

P ř i t o m n i :
G e g e n w ä r t i g e :

Obecní starosta:
Der Gemeindevorsteher:

Přísežní odhadci: Bohuslav [redacted] stavitel v Rudě n./Mor.
Beisidete Schätzleute: Jan [redacted], stolář v Rudě n./Mor.

Jako svědci: Hynek [redacted], zemědělec v Rudě n./Mor.
Als Zeugen:

Počátek o 14 hod. Odhadcům byla připomenuta přísaha.
Begonnen um Uhr. Die Schätzleute wurden an ihren Eid erinnert.

Běžné číslo Fortl. Zahl	Předmět Gegenstand	Hodnota Wert	
		Kč	h
1	Dřevěný obytný domek se zdívkou kamenným nachází se v desolátním stavu, jest nezpůsobilý k obývání, tedy nutno tento zbourati. Plocha zahrady jest zborčeného třenního povrchu bez ušlechtilého ovocného stromoví. Příjezd k tomuto objektu jest velmi stížen se značným terenním stoupáním.	7.000	--

Návěští: Pozůstalostní jmění bud takto sepsáno: A. Jména: I. hotové peníze, vkladní knížky, cenné papíry, skvosty; II. oděv a prádlo; III. zařízení bytové a jiné věci; IV. nemovitosti a to: obytné a hospodářské budovy, pozemky (stavební a pozemkové parcely) a příslušenství hospodářství (dobytek, koně, hospodářské sádky, zásoby obilí, seno, plodiny a pod.). B. Dluhy: I. neknihovní dluhy a výlohy (nemoci a pohřbu, nedoplatky daní a j.); knihovní dluhy a bémenné. Nejsou-li knihovní dluhy známy, bud přenecháno soudu je zapsati. Aby prokázány byly neknihovní dluhy, budte, pokud možno předloženy úpis, účty, potvrzenky a pod. Chru jmění a dluhy vepíše soud.

Zur Nachricht: Das Nachlassvermögen ist zu verzeichnen, wie folgt: A. Aktivstand: I. Bargeld, Einlagebücher, Wertpapiere, Kostbarkeiten; II. Kleidung und Wäsche; III. Wohnungseinrichtung und andere bewegliche Habe; IV. unbewegliche Sachen und zwar: Wohn- und Wirtschaftsgebäude, Grundstücke (Bau- und Grundparzellen) und das Zubehör der Wirtschaft (Vieh, Pferde, landwirtschaftliche Geräte, Vorräte von Getreide, Heu, Frucht u. dgl.); B. Passivstand: I. Nicht verbücherte Schulden und Auslagen (Krankheits- und Begräbniskosten, Steuerrückstand u. a.); II. Grundbücherliche Schulden und Lasten. Wenn die grundbücherlichen Schulden nicht bekannt sind, ist deren Eintragung dem Gerichte zu überlassen. Zur Nachweisung der nicht verbücherten Schulden sind wenn möglich Quittungen, Rechnungen u. ä. vorzulegen. Die Summen des Aktiv- und Passivstandes werden vom Gerichte eingesetzt.

Resp. Hs. č. 14. (Soupis pozůstalostního jmění.) Příloha 2, č. 13.

Příloha č. 3: Prohlášení posledního pořízení strana 1.

SE 97148

12

Jednací číslo: 4/48
Geschäftszahl: 14

Zápis
sepsany obnosním soudem v Olomouci

odd. I. dne 10/6-48

Soudce: B. J. J. [redacted]
Svědci: J. A. Kouda [redacted]
J. A. Nevídal [redacted]

Přítomní od soudu:
Zapisovatel:

Pozůstalost — Verlassenschaft
po nach Josefu Václavovi
zemřelém dne 1/5 1448
verstorben am

Prohlášení posledního pořízení.
Kundmachung der letzten Willenserklärung.

1. Počet a datum nalezených posledních pořízení:
Anzahl und Datum der vorgefundenen letztwilligen Anordnungen:
jedno, datum 1/3 1445

2. Kdo je předložil soudu? notář J. M. [redacted]
Von wem wurden sie dem Gerichte überreicht?

3. Byly listiny předloženy otevřené či zapečetěné? V Olomouci

Příloha č. 4: Prohlášení posledního pořízení strana 2.

4. Jest poslední pořízení pravděpodobně psáno zůstavitelem rukou?
Ist die letztwillige Anordnung anscheinend vom Erblasser händig geschrieben?

ne

5. Bylo shledáno nějaké porušení pečeti nebo na listině oprava, vyškrabání nebo něco jinak podezřelého?
Wurde eine Verletzung des Siegels oder an der Urkunde eine Radierung, Korrektur oder sonst etwas Bedenkliches genommen?

ne

ještě podpisů používána ručně.

Poslední pořízení bylo přečteno.
Die letzte Willenserklärung wurde vorgelesen.

Podpisy:
Unterschriften:

Matka Bilková
Jan Jatek

II.

Ověřený opis pro spisy.
Vzorek do sbírky listin.
Číslo 10/6 + 48

Doslo	1. VI. 1948
opsáno	
porovnáno	
vypraveno	

Příloha č. 5: Protokol o zjištění stavu a obsahu závěti

12D
II D/not 327/52 129/52 3

Právní věc :
Projednání dědictví po Jaroslavu
zemřelém dne 5. února 1952.

- - - - -
P r o t o k o l
- - - - -
o zjištění stavu a obsahu závěti.

Přítomni :
státní notář : JUDr. Miroslav [redacted]
zapisovatel : Hedvika [redacted] ;

Státní notář prohlédl v přítomnosti zapisovatele
zavěť Jaroslava [redacted], zaměstnance
ČSD zemřelého dne 5. února 1952 v Olomouci - Povlu,
Myšákova ul. čís. 20 a zjistil :

Datum závěti : 6. ledna 1952.
Předložil ji : Marie [redacted], v Olomouci - Povlu, My-
šákova 20.
Stav listiny : v zalepené obálce - vlastnoručně psaná
i podepsaná testátorem - bez oprav v
kontextu.
Žádána závaďa nebyla shledána.

Tato závěť byla uložena do sbírky listin pod číslem : 38/52

V Olomouci dne 12. března 1952.

Miroslav [redacted]
státní notář.

Hedvika [redacted]
zapisovatel.

Skývova Marie

Protokol č. 6: Záznam o výsledku předběžného šetření

STÁTNÍ SOUVOLNĚNÍ
23. III. 1951 vše: hod.
Krátký předběžný šetřící protokol po Aloisu [redacted] z Blatce, č. 18.
Jednací číslo. II. P. 127/51
1
záhy sem, dne 7. března 1951.

Z á z n a m
o výsledku předběžného šetření / § 314 o. s. ř. /
vykonaného okresním soudem - notářem - místním národním výborem

1./ Údaje o zůstaviteli.
Jméno a příjmení / též původní / [redacted] Alois,
narozen dne 30. května 1910
stav, ženatý
státní občanství, československé
zaměstnání, samostatný rolník
zda byl odkázán na příjem z pracovního nebo podobného poměru nebo
zda pobíral důchod z veřejných prostředků, odkázán na příjem vlastního hosp. odkázán na [redacted] v domě
2./ Den a místo úmrtí zůstavitele, jeho poslední bydliště nebo pobyt:
7. března 1951 ve státní fakultní nemocnici v Olomouci
3./ Jméno, příjmení, pobyt a zaměstnání manžela:
Milada [redacted], manželka
Blatce č. 18, v dom.
4./ Jméno, příjmení, zaměstnání, věk a pobyt dětí zemřelého a jiných
osob, které by mohly přicházet v úvahu jako dědicové.
Milada [redacted], manželka, nar. 18. června 1922,
Zdeněk [redacted], syn, nar. 18. ledna 1943
Milada [redacted] o v á, nar. 13. října 1948

O. s. ř. vzor 104 / záznam o výsledku předběžného šetření - § 314 o. s. ř.

Příloha č. 7: Pověření státního notáře k projednání dědictví

seznamu říštin není.

12D 129 / 52

OKRESNÍ SOUD V OLOMOUCI

Jednotný národní výbor v Olomouci 1952
Okresní soud Olomouc pozůstalostní.

Knihy úmrtí: sv. I/2 roč. 1952 str. 169 č. řad. 1114

Oznámení o úmrtí pro ohlašovací úřad

Den, měsíc a rok úmrtí:	5.2. 1952	II D / not 327/52
Jméno a příjmení zemřelého:	Jaroslav [redacted]	
Příjmení za svobodna:		
Datum a místo narození (věk):	22.1. 1900	Jednotný národní výbor v Olomouci Finanční referát Datum: - 8. V. 1952 Za: Pril.
Povolání:	zam ČSD	
Bydliště:	Olomouc XI, Myšákova č. 20	P. P. B. 110 P. v. v. 1203/52 Českosl.
Místo úmrtí:	Olomouc, Myšákova č. 20	
Národnost podle udání:	česká	
		Státní občanství:

Předseda: [redacted]

matrikář.

Cis. skl. 3216.
Mh. úřad v Olomouci
Státní notářství v Olomouci
Datum: 15. II. 1952
Poplatek: [redacted]

Patisk se trestá.

II/ Státnímu notářství v Olomouci.

Soud Vám ukládá projednání dědictví v mezích ustanovení §§ 314 až 342 o.s.ř.

Spisy předložte soudu po pravoplatném vydání potvrzení o nabytí dědictví / jsou-li v dědictví nemovitostí, neb byly-li poplatky zaplacené v kolcích / resp. po skončeném řízení a před vydáním potvrzení o nabytí dědictví / nejsou-li dědické poplatky zajištěny dědictvím /.

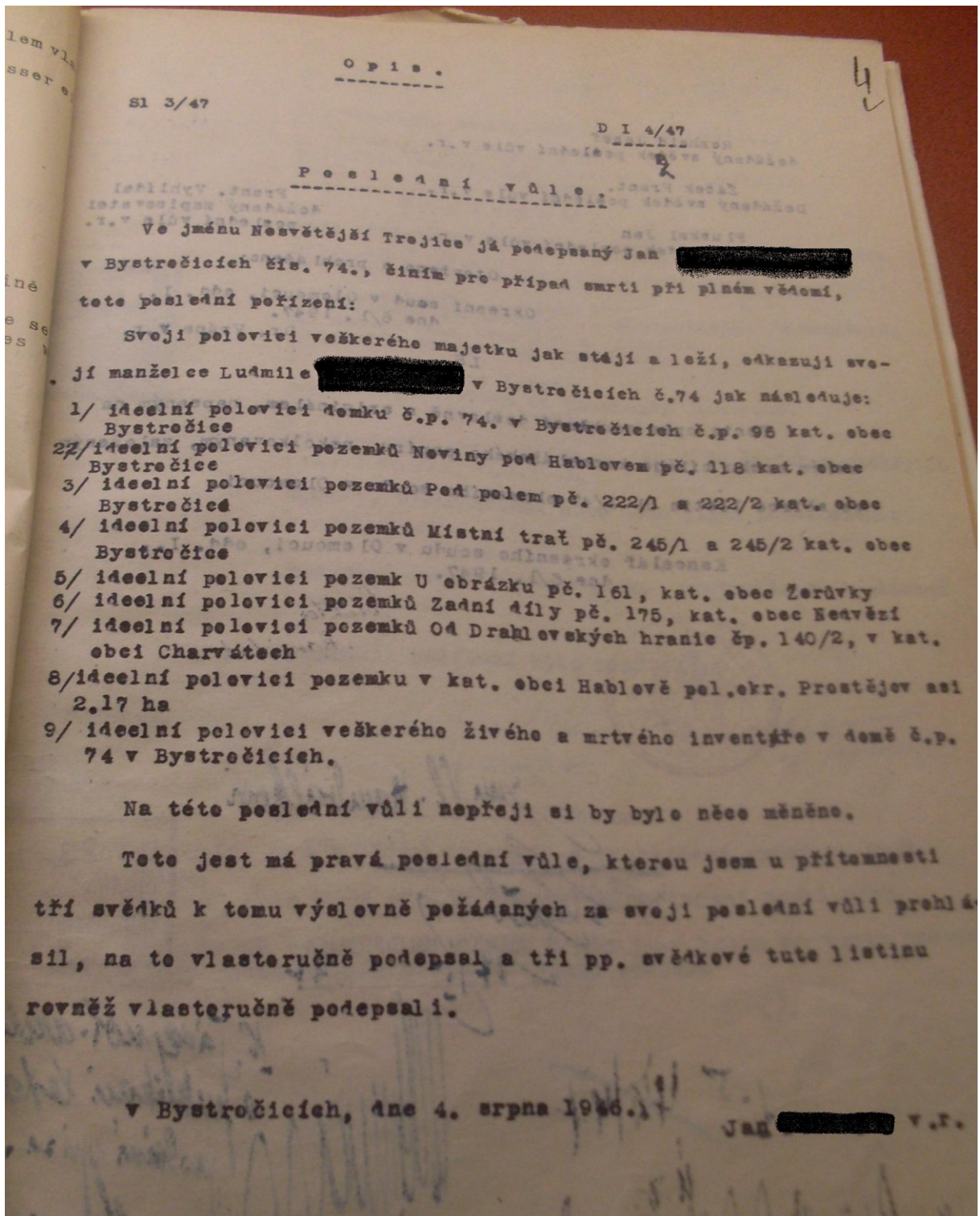
Okresní soud v Olomouci, odd. 12
dne 14. II. 1952

S. O. 232/52
K. Pral. písemně 21. II. 1952

-1956

12D 129

Příloha č. 8: Opis poslední vůle

Příloha č. 9: Potvrzení o nabytí dědictví

Potvrzení o nabytí dědictví.
11 D 63/54 - 74 -
2 D/not 86/54-11v

Státní notářství v Olomouci potvrzuje, že dědictví po Hubertu [redacted], zemědělcí z Přáslavic čis.pop.151, tamže dne 26.ledna [redacted], zanechaním neúčinné smlouvy dědické a vzájemné závěti ze dne [redacted], zemřelém nabyta ze zákona jediná zákonná dědička-zůst.manželka Amálie [redacted], maloročně v Přáslavicích čis.pop.151 do vlastnictví.

Dědička bude povinna zaplatiti případné zanechané dluhy, náklady pohřbu, dědické a převodní poplatky a poplatek za projednání dědictví.

Zároveň lze dle tohoto usnesení vložiti do pozemkových knih: ve vložce číslo 600 v Přáslavicích, na spoluvlastnické polovici na parc.čís.1184/1 role, Huberta [redacted] ve vložce číslo 603 v Přáslavicích, na spoluvlastnické polovici Huberta [redacted] na pozemcích parc.čís.985,986,988 role a 987 pastva. ve vložce číslo 803 v Přáslavicích, na spoluvlastnické polovici Huberta [redacted] na domku čis.pop.151 tamže s pozemky a ve vložce číslo 788 ve velké Bystřici na spoluvlastnické polovici Huberta [redacted] na parc.čís.1021/2 role, ceně této ideelní polovice [redacted] vlastnické jehož nabyta zůst.manželka Amálie [redacted] se projednání dědictví končí. 12.115 Kčs.-

Uvědomění: Proti tomuto usnesení lze podati stížnost do 15ti dnů ode dne udělení u podepsaného státního notářství.

Státní notářství v Olomouci, odd.2.,
dne 27.března 1954.

Příloha č. 10: Dědická smlouva

O p i s .

Číslo jednací: 12.428.

Strana 1.

9-4/48 9
6

S p i s n o t á ř s k ý .

Kolek
za
3 K. Ke mně Dru. Isidoru [redacted] o.k. notáři v Olomouci dostavili se dnes do mé [redacted] o.k. notářské kanceláře mně osobně známí pání manželé Josef a Anežka [redacted] majitelé domku číslo 171 v Dolanech a uzavřeli přede mnou tuto smlouvu, která ohledně čtvrtiny zůstavené zákonem volnému pořizování, jest zároveň vzájemným posledním pořizováním, jest Pro případ, že by kterýkoliv z pání manželů Josefa a Anežky [redacted] zemřel, a nebylo dětí z tohoto manželství, slibují si pání manželé ti navzájem celou pozůstalost a slib ten vzájemně přijímají.

O tom byl tento spis notářský napsán, účastníkům přečten, v přítomnosti svědků ku aktu tomuto zvláště přivzatých a zároveň svědků závětu mně osobně známých pání Jana [redacted] rolníka v Geblově a Vincence [redacted] rolníka v Mor. Loděnici. Na to smluvní strany spis ten schválily, ustanovení v něm obsažená za svoje poslední pořizování prohlásily a podepsaly, načež se podepsaly na spisu tom i oba pp. svědkové vše to v mé přítomnosti.

V Olomouci dne osmého června roku tisícého devítistého osmnáctého.

----- Strana 2. -----

Dvojitý honorář časový 9 K 60 h,	Josef [redacted] v.v.
psaní 96 "	Anežka [redacted] v.r.
kolek 3. " --	Jan [redacted] svědek v.r.
Dr Isidor [redacted] o.k. notář v.r.	Vinceno [redacted] svědek v.r.
L. S.	

